

**Rapport
fra
Udvalget vedrørende genopretning
af Færøernes økonomi.**

København, den 4. oktober 1993.

INDHOLDSFORTEGNELSE.

	Side
Udvalgets kommissorium og sammensætning	1
Indledning og udvalgets anbefalinger	2
1. Færøsk økonomi 1989-93	7
1.1. Højkonjunktoren frem til 1988	7
1.2. Tilbagegangen i årene 1989-92	9
1.3. Uddybningen af krisen i 1993	12
1.4. Sammenfatning	17
2. Færøsk økonomi 1994-98 - en fremskrivning	18
2.1. Fremskrivningens forudsætninger	18
2.2. Fremskrivningens hovedresultater	20
2.3. Sammenfatning	22
3. Den offentlige sektors underskuds- og gældsproblemer ..	24
3.1. Landskassen - den aktuelle situation og udsigterne for de kommende år	24
3.2. Kravene til den økonomiske politik på Færøerne frem til 1998	27
3.3. Forslag til indtægtsforøgelser	31
3.4. Forslag til besparelser	35
3.5. Sammenfatning	39
3.6. Kommunernes økonomiske situation	39
3.7. Arbejdsløshedsforsikringen	41
4. Erhvervspolitikken og muligheden for udvikling af andre erhverv	45
4.1. Fiskerierhvervet	45
4.2. Alternative erhvervsmuligheder	47
Tabelbilag	49

Redaktionen er afsluttet den 30. september 1993.

UDVALGETS KOMMISSORIUM OG SAMMENSÆTNING.

Regeringen nedsatte den 19. april 1993 Udvalget vedrørende genopretning af Færøernes økonomi. Udvalget fik følgende kommissorium:

"Udvalget skal analysere strukturproblemer i den færøske økonomi og komme med forslag til udbedring af disse. Analysen skal inddrage problemerne vedrørende Færøernes udlandsgæld og den færøske erhvervsstruktur, men udvalget er i øvrigt frit stillet til at medtage alle forhold, som det måtte finde relevante.

Udvalget skal afslutte sit arbejde inden udgangen af 1993."

Udvalget fik følgende sammensætning:

Konst. sekretariatschef Peder Andersen, Det økonomiske Råd (formand).

Koncerndirektør Erik Bonnerup, Danica.

Professor Peder J. Pedersen, Århus Universitet.

Sekretariat:

Fuldmægtig Kaare Barslev, Det økonomiske Sekretariat.

Konsulent Steen Ryd Larsen, Statsministeriet.

Fuldmægtig Christian Ølgaard, Statsministeriet.

INDLEDNING OG UDVALGETS ANBEFALINGER.

Udvalget har koncentreret sit arbejde om to delopgaver. For det første har udvalget ønsket at vurdere den fremtidige økonomiske udvikling i den færøske økonomi med særlig henblik på udlandsgælden samt landskassens underskud. Disse forhold er af særlig interesse med henblik på at vurdere, om og i givet fald hvordan økonomien kan blive selv bærende, således at fortsat gældsopbygning undgås, og gældsnedbringelse påbegyndes.

Dernæst har udvalget arbejdet med konkrete forslag til økonomisk-politiske tiltag, som kan genoprette balancen i den offentlige sektors økonomi.

Udvalgets udgangspunkt har været den allerede påbegyndte økonomiske genopretningsproces, som bl.a. omfatter den igangværende gældssanering og omstrukturering af den færøske fiskeindustri og initiativerne til sikring af et stabilt banksystem på Færøerne.

Udvalget har desuden taget som forudsætning, at landsstyret følger Strukturudvalgets anbefalinger om en omlægning af færøsk fiskeriregulering, herunder indførelsen af individuelle, omsættelige kvoter og en stram kvotepolitik over de næste fem år med henblik på at genopbygge fiskebestandene.

Udvalget anser ovennævnte initiativer som absolut nødvendige for at skabe grundlag for, at der over en årrække kan gennemføres de nødvendige økonomisk-politiske indgreb, således at den færøske økonomi stabiliseres.

Færøsk økonomi er med fiskeriet som det helt dominerende erhverv i udpræget grad en monoøkonomi. Ændringer i fiskeriets indtjeningsforhold forplanter sig til de øvrige dele af økonomien med stor styrke. Det er derfor vigtigt at få fiskebestandene tilbage på deres langsigtsniveau

samt at få tilpasset fangstreguleringen til den fornybare ressource. Desuden må den økonomiske politik tilrettelægges således, at den så vidt muligt bliver modløbende i forhold til udviklingen i fiskerierhvervet, så unødigt store udsving i økonomien undgås. I perioder med god indtjening i fiskeriet bør den offentlige sektor opbygge nettotilgodehavender, der kan tæres på i dårlige tider. Dette har i 1980'erne ikke været tilfældet på Færøerne, hvor det offentlige trods store skatteindtægter stiftede gæld for at gennemføre et investeringsprogram af helt usædvanlig størrelse og for at støtte en kapacitetsudbygning i såvel flåden som i industrien.

At krisen i færøsk økonomi har fået så stort et omfang, kan imidlertid kun delvis tilskrives det helt usædvanlige investeringsniveau under den forudgående højkonjunktur, hvor det færøske samfund på mange områder blev omlagt til et moderne vesteuropæisk samfund. Siden midten af 1980'erne er fiskebestandene således faldet markant. Denne udvikling må primært tilskrives overfiskning, men nedgangen i bestandene er blevet forstærket af biologiske forhold. Hertil kommer, at verdensmarkedet for fisk i øjeblikket er i den dybeste krise, der er set i årtier. Priserne er faldet drastisk, hvilket direkte og med stor kraft rammer økonomier, der som den færøske helt overvejende er afhængige af indtjeningen fra fiskeriet.

De økonomiske problemer i den færøske økonomi er meget alvorlige. Der findes ikke nogen hurtig og let løsning. Det er imidlertid udvalgets opfattelse, at problemerne ikke er uoverskuelige, såfremt nye udefrakommende negative økonomiske påvirkninger undgås.

Udvalgets fremskrivning af den økonomiske udvikling på Færøerne - baseret på en antagelse om en videreførelse af den økonomiske politik, der fremgår af landsstyrets finanslovforslag for 1994 - viser, at der allerede fra i år og i de følgende år kan forventes et betydeligt overskud på betalingsbalancen. Hvis denne forudsigelse reali-

seres, vil den færøske udlandsgæld blive nedbragt markant.

Reduktionen i udlandsgælden er imidlertid i denne situation et resultat af en meget stærk finansiel konsolidering i den private sektor, mens underskuddet i landskassen forbliver stort. Landskassens gæld vil dermed fortsat vokse i de kommende år.

En sådan udvikling finder udvalget særdeles uholdbar. Hvis landskassen skal blive i stand til at tilbagebetale sin gæld, er det helt afgørende, at en fortsat gældsstiftelse bringes til ophør hurtigst muligt. Hertil kommer, at den meget betydelige gæld gør landskassen meget sårbar over for eksterne økonomiske påvirkninger.

Det er derfor nødvendigt at stramme den økonomiske politik. Udvalget lægger op til, at der med henblik på at genskabe ligevægt i landskassen over de kommende tre år gennemføres indgreb, der indebærer en samlet stramning på i alt ca. 500 mill.kr. i 1996.

Gældsopbygningen på Færøerne indebærer et alvorligt omfordelingsproblem mellem generationerne. Udvalgets provenumæssigt vigtigste forslag er en midlertidig kriseskat, der sigter mod at reducere fordelingsproblemet. Højkonjunktoren gav store indkomster, som efter udvalgets vurdering har muliggjort opbygningen af ikke ubetydelige private formuer. Det er formålet med denne kriseskat, at der så vidt muligt er en sammenhang mellem gevinsten under højkonjunktoren og skattebetalingen. Det kan fx ske ved at gøre skatten aldersbetinget eller at knytte den til tidligere indkomst.

Udvalget skal samtidig anbefale, at de færøske myndigheder får opbygget en mere effektiv formueopgørelse, herunder en ejendomsvurdering. Derved kan kriseskatten på lidt længere sigt blive afløst af en mere traditionel formueskat samt beskatning af lejeværdi af egen bolig.

Af andre forslag, som udvalget fremkommer med, kan nævnes

- * en forhøjelse af beskatningen af renteindtægter, således at den nuværende asymmetri i rentebeskatningen afvikles,
- * en revision af den nuværende indtægtsgarantiordning for fiskere med henblik på at bringe indtægtsgarantien mere på linje med de øvrige sociale ydelser,
- * en reduktion i vedligeholdelses- og anlægsudgifterne.

Udvalget har generelt tilstræbt, at de foreslåede stramninger har en så begrænset negativ virkning på aktiviteten som mulig. I det omfang eksempelvis kriseskatten afvises, vil den skulle erstattes af andre indgreb, som vil virke mere aktivitetsdæmpende.

Udvalget ønsker samtidig at fremhæve, at det er af central betydning, at den "midlertidige" lønnedgang, der blev gennemført for størstedelen af de offentlige ansatte i 1993, videreføres.

Gældsproblemerne i den kommunale sektor bør efter udvalgets opfattelse i videst muligt omfang søges løst gennem en kombination af kommunesammenlægninger, oprettelse af en udligningsordning og solidarisk hæftelse mellem kommunerne. I den forbindelse vil udvalget pege på muligheden af at samle kommunerne i enheder svarende til de nuværende valgkredse, hvilket vil mindske antallet af kommuner fra 50 til syv.

Gennemførelsen af disse initiativer vil forbedre mulighederne for at få refinansieret den nuværende gæld og dermed få nedbragt den nuværende meget store rentebyrde.

Den høje ledighed indebærer, at økonomien i arbejdsløshedsforsikringen fremdeles er anstrengt, og det er usikkert, om ordningen vil have tilstrækkelige midler i 1994. Medmindre arbejdsløsheden vokser hastigt i det kommende

år, er det dog sandsynligt, at eventuelle likviditetsproblemer kun vil være af kortere varighed, idet den hurtige aftrapning af dagpengesatsen under et ledighedsforløb indebærer, at de samlede udbetalinger med tiden falder ganske hurtigt. Efter udvalgets opfattelse må landsstyret om nødvendigt være parat til at hæve bidragsprocenten (helst kun for lønmodtagerne af hensyn til omkostningsniveauet i færøsk erhvervsliv).

Gennemførelse af Strukturudvalgets forslag om et reguleringsystem med individuelle, omsættelige kvoter indebærer, at fiskerne tildeles ejendomsretten over ressourcerne. Udvalget skal anbefale, at landsstyret får mulighed for at beskatte denne gevinst (ressourcerente). Herved kan sikres, at når økonomien i fiskeriet forbedres, vil det umiddelbart komme hele det færøske samfund - og ikke kun en begrænset del af befolkningen - til gode.

Såfremt erhvervsstrukturen på Færøerne kunne gøres mindre ensidig gennem opbygning af nye eksporterhverv, ville den færøske økonomi blive mindre sårbar. Efter udvalgets vurdering er det imidlertid tvivlsomt, om det er muligt.

Turisterhvervet kan muligvis udbygges, men det vil næppe nogensinde kunne få en betydning, der tilnærmelsesvist gør det sammenligneligt med fiskeriet.

Om der er muligheder i olieudvinding er endnu uvist. De vanskelige forhold, hvorunder eventuelle olieboringer vil skulle foregå, kombineret med de nuværende lave verdensmarkedspriser på råolie indebærer dog, at der efter udvalgets opfattelse er grund til at dæmpe forventningerne. Der er således absolut intet grundlag for allerede i dag at foruddiskontere mulige fremtidige indtægter fra olieudvinding ved tilrettelæggelsen af den økonomiske politik.

KAPITEL 1. FÆRØSK ØKONOMI 1989-93.

1.1. Højkonjunkturen frem til 1988.

Gennem det meste af 1980'erne var den færøske økonomi karakteriseret ved en stærk ekspansion. Drivkraften var særlig et ekspanderende fiskerierhverv og en særdeles høj investeringsaktivitet.

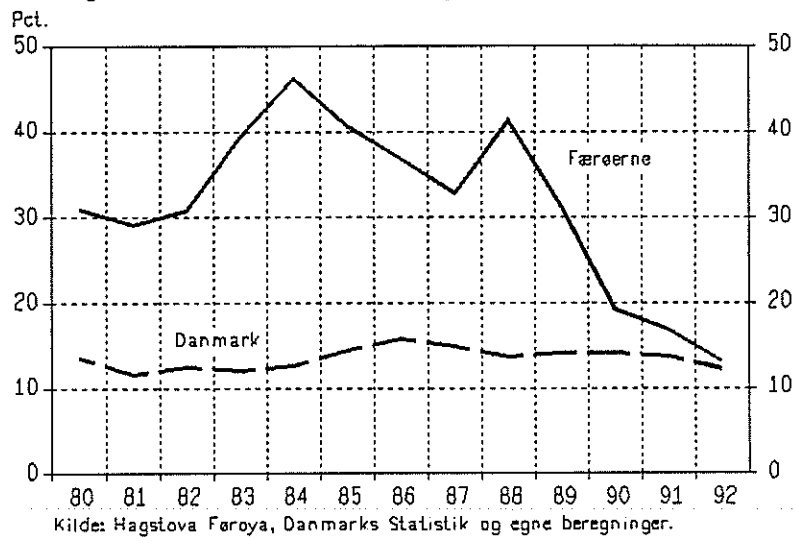
Oprettelsen af nationale 200 sømile grænser for fiskeriet i den nordlige del af Atlanterhavet i 1977 begrænsede det færøske fiskeri i midt- og fjernområderne, der hidtil havde tegnet sig for størstedelen af flådens fangster. Den nye forvaltningsret over fiskeressourcerne i egne farvande åbnede til gengæld for øgede fangster omkring Færøerne, hvilket dog fordrede en omstilling inden for fiskerisektoren.

Tilskyndet af offentlige tilskud m.v. gennemførtes frem til slutningen af 1980'erne store investeringer i fiskeflåden, ligesom kapaciteten i forarbejdningsindustrien på land udvidedes. Fangstmængderne var generelt voksende, og andelen, der blev fanget i nærområderne, steg fra 14 pct. i 1975 til knap 50 pct. i sidste halvdel af 1980'erne.

I samme periode skete ligeledes en kraftig udbygning af de øvrige dele af økonomien. Infrastrukturen udbyggedes ved store offentlige investeringer i veje, tunneller og havneanlæg, og både erhvervs- og boligbyggeriet var betydeligt.

De samlede investeringer lå således på et overordentlig højt niveau op gennem 1980'erne. Opgjort som andel af den samlede produktion udgjorde de faste investeringer generelt 30-40 pct. i perioden 1980-88 mod blot 10-15 pct. i Danmark, jf. figur 1.1 nedenfor.

Figur 1.1. De faste investeringer som andel af BNP.

Den store investeringsaktivitet bidrog til en udvikling i den indenlandske efterspørgsel, der - trods en overvejende høj økonomisk vækst - ikke var produktionsmæssig dækning for. En konsekvens heraf var en årrække med store underskud på betalingsbalancens løbende poster og opbygningen af en uholdbar stor udlandsgæld, der steg fra godt 1 mia.kr. ved udgangen af 1980 (svarende til 42 pct. af BNP) til 7,8 mia.kr. ved udgangen af 1988 (119 pct. af BNP).

Der kan være grund til at fremhæve, at galdsopbygningen ikke synes at have været et resultat af en specielt lav opsparing i den færøske økonomi, men derimod et exceptionelt højt investeringsniveau.

Økonomien udviste i højkonjunktursens sidste år tydelige tegn på overophedning. Trods en vis nettoindvandring var der en udbredt mangel på arbejdskraft, og priserne på reale aktiver som jord og fast ejendom steg stærkt.

1.2. Tilbagegangen i årene 1989-92¹.

Fra 1989 blev den færøske økonomi ramt af en kraftig afmatning. I perioden 1988-92 faldt bruttonationalproduktet (i løbende priser) således med ca. 15 pct., og den indlandske efterspørgsel gik ned med ca. 35 pct.

Den dybe tilbagegang må til dels ses på baggrund af det meget høje aktivitetsniveau, da konjunktoren toppede, men strukturelle årsager var ligeledes medvirkende.

Først og fremmest oplevede den færøske fiskeflåde trods øget fangstindsats et drastisk fald i fangsterne af de mere værdifulde arter så som torsk og kuller. Nedgangen var særlig markant for fiskeriet i farvandene omkring Færøerne - et forhold, der i hvert fald delvist kan tilskrives overfiskning gennem en årrække - og ramte dermed især den færøske hjemmeflåde.

Dertil kommer, at rentabiliteten og soliditeten i store dele af den færøske erhvervsliv var utilstrækkelig, da efterspørgslen begyndte at svinge, med det resultat, at et stort antal virksomheder gik konkurs.

Det aftagende skattegrundlag og voksende pres på de offentlige udgifter nødvendiggjorde samtidig, at den økonomiske politik blev strammet. For både landsstyrets og kommunernes vedkommende skete det i første omgang gennem kraftige nedskæringer i de offentlige investeringer, men også landskassens fiskeristøtte blev reduceret. Senere

¹De seneste officielle nationalregnskabstal for Færøerne er foreløbige tal for 1988. For at få et indtryk af den økonomiske udvikling i de efterfølgende år har udvalget foretaget en skønsmæssig opgørelse af hovedstørrelserne i nationalregnskabet for perioden 1988-92 samt - på baggrund af indikatorer for den forløbne del af året - skønnet over udviklingen i 1993.

Denne opgørelse udgør grundlaget for fremskrivningen af den færøske økonomi for perioden 1994-98, som præsenteres i kapitel 2.

Alle størrelser er alene opgjort i løbende priser.

Det skal understreges, at det statistiske grundlag er temmelig spinkelt. Serierne er derfor behæftet med betydelig usikkerhed.

Materialet er som helhed bragt i bilagstabel 1-7.

blev både de direkte og indirekte skatter hævet, mens nedskæringerne i de offentlige driftsudgifter har været mere begrænsede.

De kontraktive tiltag var dog utilstrækkelige til at hindre et omsving på landskassens drifts- og anlægsbudget fra overskud til et betragteligt underskud. Inklusiv tab på garantier var underskuddet i landskassen i størrelsesorden 500 mill.kr. om året i perioden 1989-92.

Kommunerne betragtet under ét havde ligeledes underskud i disse år, og den anseelige kommunale gæld, der var opbygget i 1980'erne, voksede yderligere.

Reduktionen i den indenlandske efterspørgsel med omkring 1/3 (i løbende priser) fra 1988 til 1992 kan især henføres til investeringerne, der kom ned på et mere "normalt" niveau i relation til økonomiens størrelse, jf. også figur 1.1, men også faldet i det private forbrug på ca. 25 pct. var voldsomt. Det offentlige forbrug udviklede sig til gengæld mere roligt og lå i 1992 på niveau med 1989.

Trods et forringet fiskeri fortsatte værdien af vareeksporten (ekskl. skibe) med at stige frem til 1991, hvor den nåede et foreløbigt toppunkt godt 25 pct. over 1988-niveauet². Stigningen kan hovedsageligt tilskrives en hastigt voksende - men indtjeningsmæssig utilfredsstilende - havbrugsproduktion af laks og ørred, der helt overvejende udføres, samt særdeles gunstige eksportpriser i 1991 på fisk generelt. Først i 1992 slog den underliggende forværring af forholdene for fiskeriet igennem på vareeksporten, der faldt med knap 10 pct.

Vareimporten faldt parallelt med nedgangen i den indenlandske efterspørgsel.

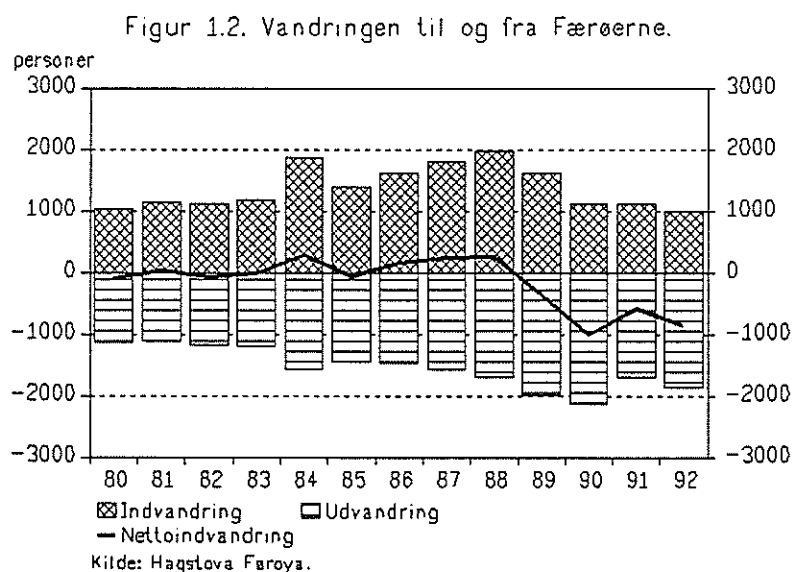
Handelsbalancen blev hermed markant forbedret fra

²Sammensætningen af den færøske vareeksport er ekstremt ensidig. I 1992 udgjorde udførslen af fisk og fiskeprodukter knap 99 pct. af værdien af vareeksporten (ekskl. skibe).

et underskud på mere end 800 mill.kr. i 1988 til et overskud på knap 700 mill.kr. i 1992, og saldoen på betalingsbalancens løbende poster gik tilsvarende op fra et underskud på næsten 1,6 mia.kr. til et overskud på 400 mill.kr. i 1991. I 1992 faldt saldoen på de løbende poster dog tilbage til ligevægt³.

Udlandsgælden toppede i 1990 ved 8,5 mia.kr. (svarende til 143 pct. af BNP) og faldt herefter til 7,8 mia.kr. (141 pct. af BNP) i 1992.

Det økonomiske tilbageslag førte til en betydelig netto-udvandring fra Færøerne, der i perioden 1990-92 var i størrelsesorden 1000 personer om året. Som det fremgår af figur 1.2, skyldtes det især et kraftigt fald i indvan-

dringen, der næsten halveredes sammenlignet med niveauet i 1988, men i de første år også en øget fraflytning. En del af forklaringen er utvivlsomt, at en stor del af den udenlandske arbejdskraft, som blev tiltrukket i højkon-

³Saldoen på betalingsbalancens løbende poster bestemmes ud fra en gældsopgørelse ultimo året og ikke ud fra en opgørelse af de løbende betalinger. Det indebærer, at saldo-tallet i det enkelte år er forbundet med ekstraordinær stor usikkerhed og derfor bør fortolkes med forsigtighed.

junktorens sidste år, hurtigt flyttede fra øerne igen, da tiderne skiftede. Hertil kommer formentlig, at mange færinger, der havde været under uddannelse i Danmark, i modsætning til tidligere ikke vendte tilbage.

Udvandringen kunne ikke hindre, at der opstod en vis arbejdsløshed. En egentlig opgørelse findes ikke før oprettelsen af en arbejdsløshedsforsikring i 1992, men det stigende antal, der i begyndelsen af 1990'erne modtog forsorgshjælp under henvisning til arbejdsløshed, illustrerer den voksende ledighed.

1.3. Uddybningen af krisen i 1993.

I sidste del af 1992 og begyndelsen af 1993 blev den kriseramte færøske økonomi udsat for alvorlige rystelser.

I løbet af efteråret kom begge de to store færøske banker i vanskeligheder som følge af store hensættelser på udlån til det færøske erhvervsliv. Et sammenbrud i den færøske banksektor ville have haft katastrofale følger for den færøske økonomi.

For at undgå en lukning af Sjóvinnubankin måtte der i oktober indskydes 475 mill.kr. i ny kapital via en nyoprettet fond, Finansieringsfonden af 1992. Den væsentligste indskyder i fonden var landsstyret, som indskød 300 mill.kr. lånt af den danske stat⁴. Den anden store bank, Føroya Banki, fik i november en kapitaltilførsel på godt 300 mill.kr. fra sin hovedaktionær, Den Danske Bank.

I februar 1993 måtte landsstyret efter nye hensættelser i Sjóvinnubankin indskyde yderligere 350 mill.kr.

Begivenhederne udløste en udbredt mistillid til de to banker. Indlån blev i betydeligt omfang trukket ud og placeret i andre færøske pengeinstitutter (hovedsageligt Føroya Sparikassi) samt i et vist omfang uden for Færøer-

⁴Herudover indskød Investeringsfonden for Færøerne 200 mill.kr. (Denne fond blev oprettet i 1964. I perioden frem til 1980 indskød den danske stat i alt 140 mill.kr. Fonden havde oprindelig dansk-færøsk bestyrelse, beskikket af statsministeren, men siden 1976 er bestyrelsen blevet udpeget af landsstyret).

ne. Det indebar, at bankerne i første halvår periodevist kørte med en meget stram likviditet.

Dertil kommer, at den danske regering i forbindelse med oktober-aftalen om statslånet på 300 mill.kr. bl.a. betingede, at landsstyret fremlagde et realistisk finanslovforslag for 1993 med ligevægt mellem indtægter og udgifter (inkl. effektive garantier).

Landsstyret måtte derfor gennemføre en kraftig stramning af finanspolitikken. Bl.a. blev der opnået accept af en midlertidig lønnedgang på 8 1/2 pct. blandt de offentligt ansatte, subsidierne til fiskerierhvervet blev reduceret yderligere, og der indførtes et stop for nye anlægsinvesteringer.

I den kommunale sektor gjorde kombinationen af aftagende skattegrundlag og voksende rente- og afdragsbetalinger det samtidig nødvendigt med udbredte forhøjelser af skatteprocenterne, der i gennemsnit steg med 2 1/2 point.

Endelig dykkede fiskepriserne i første halvår af 1993. Den gennemsnitlige afregningspris for torsk ved landing til de færøske filetfabrikker faldt således med 35-40 pct. fra december 1992 til juni 1993, og afregningsprisen for den mængdemæssigt betydningsfulde sej gik i samme periode ned med godt 30 pct.

Disse forhold har været medvirkende til, at krisen i den færøske økonomi er blevet forstærket i 1993. Det skønnes, at BNP i år falder med ca. 10 pct. (i løbende priser)⁵.

En væsentlig del af forklaringen er en dyb tilbagegang inden for fiskerierhvervet, hvor produktionen i år skønnes at falde med 25-30 pct. Baggrunden er især det kraftige prisfald på fisk, men også en nedgang i landingerne til filetfabrikkerne mindsker værditilvæksten. Til

⁵Som følge af de udbredte løn- og prisnedgange i den færøske økonomi er faldet i den mængdemæssige produktion utvivlsomt mindre.

gengæld skønnes de fangede mængder stort set at holde niveauet fra 1992, idet en vis tilbagegang i fiskeriet i de mere nære farvande modvirkes af et øget fjernfiskeri.

Den lavere aktivitet i fiskeriet slår igennem på eksporten. I første halvår i år var vareeksporten (ekskl. skibe) ganske vist kun 4 pct. lavere end i samme periode sidste år, men det må formentlig til dels tilskrives et lavt eksportniveau i første del af 1992. Endvidere er det sandsynligt, at prisfaldet på råfisken som følge af kontrakter med de udenlandske aftagere endnu ikke er slået fuldt igennem på de mere forarbejdede eksportprodukter. Trods faldet i den danske kroners værdi ventes nedgangen derfor at blive forstærket i andet halvår, således at vareeksporten for året som helhed falder med ca. 15 pct.

Den indenlandske efterspørgsel anslås at gå tilbage med 15-20 pct. Såvel den private som den offentlige efterspørgsel mindskes. Husholdningerne er udsat for stigende skattetryk, lønnedsættelser og øget arbejdsløshed, der har givet et kraftigt fald i den disponible indkomst og dermed også i forbrugsefterspørgslen. Nedgangen i den offentlige forbrug skyldes hovedsageligt det reducerede lønniveau. Investeringsaktiviteten er generelt skruet ned på et lavt blus.

Den meget svage forbrugs- og investeringsefterspørgsel indebærer, at vareimporten (ekskl. skibe) i år reduceres med næsten 1/3 og hermed falder til det laveste niveau siden begyndelsen af 1980'erne (i løbende priser!).

Den kraftigere nedgang i importen end i eksporten indebærer, at overskuddet på handelsbalancen i år forbedres med ca. 100-200 mill.kr. til ca. 800 mill.kr.

Saldoen på de løbende poster vurderes at gå fra ligevægt i 1992 til et overskud på i størrelsesorden 700 mill.kr. Denne forbedring kan ud over handelsbalanceforbedringen bl.a. tilskrives en reduktion i rentebetalingerne til udlandet (inkl. Danmark) på knap 200 mill.kr.

(en følge af reduktionen i udlandsgælden og det internationale rentefald).

Et resultat af den økonomiske krise er en stor arbejdsløshed. Den registrerede ledighed steg voldsomt omkring årsskiftet og har herefter overvejende ligget omkring 20 pct. af arbejdsstyrken.

Samtidig synes udvandringen at tiltage. For 1993 som helhed vurderes nettoudvandringen at blive 1500-2000 personer (svarende til 30-40 personer pr. 1000 indbyggere).

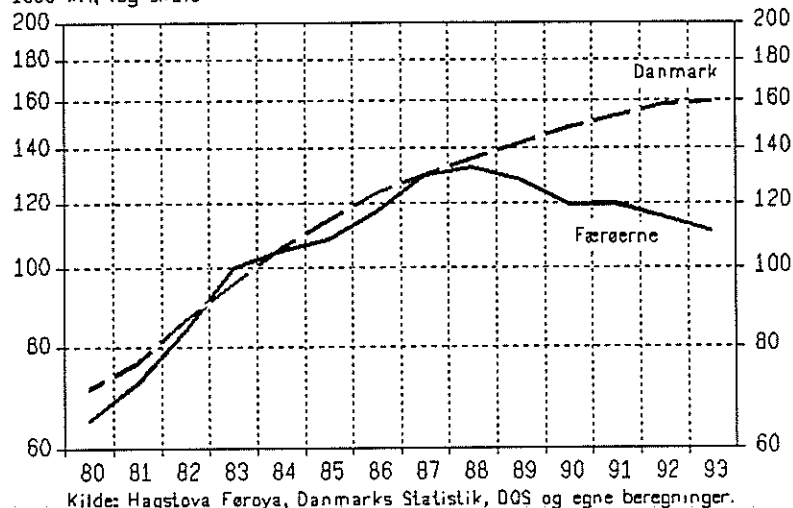
Krisen har endvidere bidraget til, hvad der nærmest må karakteriseres som et sammenbrud på boligmarkedet. Omsætningen af fast ejendom er næsten gået i stå, hvilket vanskeliggør en mere præcis vurdering af prisen, men det skønnes, at et parcelhus bygget i slutningen af 1980'erne i dag kun kan handles til mellem 1/2 og 2/3 af byggeomkostningerne på opførelsestidspunktet.

For at få et indtryk af den økonomiske udvikling i det færøske samfund gennem de seneste år kan det have interesse at sammenligne indkomsten pr. indbygger på Færøerne og i Danmark. Til det formål bør der ikke tages udgangspunkt i BNP, men derimod i den disponible bruttonationalindkomst (disponibel BNI), hvor BNP er korigeret for transfereringer til og fra udlandet. Dermed tages der bl.a. højde for den årlige overførsel fra den danske stat til det færøske samfund (knap 1 mia.kr. i 1993). Sammenligningen er bragt i figur 1.3 nedenfor.

Det fremgår, at indkomstudviklingen pr. indbygger var nogenlunde parallel i Danmark og på Færøerne frem til 1988, men i takt med den stadig dybere krise er indkomstniveauet på Færøerne faldet i forhold til det danske. I 1993 anslås disponibel BNI pr. indbygger på Færøerne at være reduceret til omkring 70 pct. af niveauet i Danmark. Selv om sammenligningen er forbundet med visse proble-

Figur 1.3. Disponibel bruttonationalindkomst pr. indbygger.

1000 kr., log skala

mer⁶, synes det at være klart, at levestandarden på Færøerne i dag er noget lavere end i Danmark.

⁶For det første er det sandsynligt, at der på Færøerne er et større element af uregistreret aktivitet end i Danmark (privat fiskeri, fårehold m.v.), hvilket i givet fald indebærer en tendens til, at indkomstforskellen i dag overvurderes.

For det andet er "afkastet" af infrastrukturinvesteringer ikke indeholdt i indkomstopgørelsen. Man kunne argumentere, at det færøske indkomstniveau burde hæves som følge af den kraftige udbygning af infrastrukturen, der foregik ikke mindst i 1980'erne. Hertil kan imidlertid rejses en række modargumenter; bl.a. at udbygningen kun har hævet infrastrukturen til et niveau, der er sammenligneligt med det danske. Med andre ord - investeringerne pr. indbygger har nok været store, men det løbende afkast af hver investeret krone er til gengæld meget beskedent.

Et tredje problem er spørgsmålet om værdiansættelsen af boligbenyttelsen. I det officielle nationalregnskab for Færøerne for 1980-88 er boligbenyttelsen sat meget lavt i betragtning af, at boligstandarden på Færøerne næppe er lavere end i Danmark. For at reducere problemet er det i den præsenterede sammenligning forenkelt antaget, at værditilvæksten i boligbenyttelse pr. indbygger er den samme på Færøerne som i Danmark.

Endelig bør sammenligningen korrigeres for eventuelle forskelle i prisniveauerne. En sådan købekraftsberegning findes ikke, men det er vurderingen, at det færøske prisniveau generelt er lidt højere end det danske.

1.4. Sammenfatning.

Tilbagegangen i den færøske økonomi i perioden 1989-93 er formentlig uden sidestykke i den vestlige verden i nyere tid. De sidste fem år er BNP faldet med i alt ca. 25 pct., og den indenlandske efterspørgsel er næsten halveret (i løbende priser). Det er indlysende, at en sådan udvikling stiller meget store krav til økonomiens tilpasningsevne - både i den private og den offentlige sektor.

Kravene til omstilling har dog været og er fremdeles varierende. Blandt husholdningerne er især den gruppe, der i tillid til fortsat økonomisk fremgang havde en betydelig gæld (eksempelvis efter huskøb), da højkonjunkturen ophørte, hårdt ramt. Disse (i stor udstrækning unge) mennesker har gennem de seneste år - som følge af lønnedgange, stigende skattetryk og voksende arbejdsløshed - oplevet en kraftig reduktion i deres disponible indkomster, mens deres gældsbyrde er forblevet næsten uforandret. Andre husholdninger, der kun har en beskeden gæld eller har en likvid formue, har haft og vil have lettere ved at klare tilpasningen til det lavere indkomstniveau.

KAPITEL 2. FÆRØSK ØKONOMI 1994-98 - EN FREMSKRIVNING.

2.1. Fremskrivningens forudsætninger.

En fremskrivning af den færøske økonomi er forbundet med meget stor usikkerhed. Det spinkle makrostatistiske grundlag sammenholdt med den meget kraftige tilbagegang, som den færøske økonomi har været igennem i de senere år, indebærer, at fremskrivningens udgangspunkt (dvs. 1993-tallene) kun kan skønnes med en bred margin. Dertil kommer, at centrale størrelser for de kommende års økonomiske udvikling (fx eksportpriserne på fisk) er uhyre vanskelige at prognosticere, og at kendskabet til de økonomiske aktørers adfærd under de ekstreme økonomiske forhold på Færøerne er særdeles begrænset.

Når udvalget på trods heraf har valgt at udarbejde en fremskrivning, er baggrunden, at det er nyttigt for at vurdere balanceproblemerne størrelsesorden i et lidt længere perspektiv.

For at fremskrive den færøske økonomi er det nødvendigt at gøre en række forudsætninger.

I den forbindelse er særligt udviklingen i fiskeerhvervet, hvis produktion groft sagt udgør vareeksporten, afgørende. Med udgangspunkt i anbefalingerne i Strukturudvalgets rapport⁷ er det antaget, at de samlede fangster (både hjemme- og fjernfiskeri) i store træk forbliver på niveauet i 1993. Kun fiskeri efter nye alternative arter skønnes at være en kilde til en beskeden vækst. På forarbejdningssiden er det forudsat, at en øget indførsel af

⁷Strukturudvalget blev nedsat i henhold til aftale af februar 1993 mellem landsstyret og den danske regering. Udvalgets opgave var at komme med anbefalinger til en tilpasning af fiskeriet, således at fiskeriindsatsen fremover kan ske på et økonomisk og biologisk bæredygtigt grundlag.

Udvalgets endelige rapport blev offentliggjort den 1. juli 1993.

udenlandsk råfisk i lighed med en lidt højere forarbejdningsgrad i begrænset udstrækning vil kunne forøge værditilvæksten i fiskeindustrien. I modsat retning trækker, at producerede mængder i havbrugserhvervet er antaget at falde med ca. 1/3 fra 1996.

For så vidt angår erhvervets afsætningspriser (svarende til eksportpriserne), er det forudsat, at de når bunden i 1993 og herefter vokser med 2 pct. p.a. På kort sigt er det specielt faldet i kronekursen, som ventes at give udslag i stigende priser.

Bytteforholdet forbliver dog stort set uændret, idet importpriserne ændres næsten parallelt med eksportpriserne.

Mere generelt forudsættes det i fremskrivningen, at den færøske økonomi i de kommende år vil undergå en rationalisering og effektivisering, hvorved den helt nødvendige genopretning af rentabiliteten i erhvervslivet kan komme i stand. Bl.a. ventes indførelsen af individuelle, omsættelige kvoter i fangstleddet og de pågående strukturændringer i fiskeindustrien at yde et væsentligt bidrag.

Fremskrivningen tager udgangspunkt i landsstyrets finanslovforslag for 1994 og er for de efterfølgende år baseret på en antagelse om uændret økonomisk politik. Der er således ikke indregnet nye stramninger i form af besparelser og/eller skattestigninger. Fra 1995 forudsættes det offentlige forbrug at vokse med 2 pct. p.a., hvilket ved selv små lønstigninger betinger en meget stram styring af de offentlige udgifter.

Fondenes og de øvrige landsinstitutioners udlandsgæld antages konstant gennem forløbet, mens kommunerne m.v. afdrager skønsmæssigt 50-70 mill.kr. pr. år. Arbejdsløshedsforsikringen forbliver selvfinansierende.

For fuldstændighedens skyld skal det præciseres, at der ikke er indregnet effekter af eventuelle forekomster af olie i den færøske undergrund.

2.2. Fremskrivningens hovedresultater⁸.

Efter de seneste års markante nedgang skønnes den færøske vareeksport - med udgangspunkt i ovenstående antagelser - langsomt at rejse sig i de kommende år. Sammenholdt med en forudsat effektivisering og forbedret konkurrenceevne skønnes dette at muliggøre en stigning i værditilvæksten i fiskesektoren på i størrelsesorden 25 pct. (i løbende priser) over de kommende fem år.

De forøgede indtægter i denne del af den færøske økonomi vil lægge en bund under aktiviteten i de øvrige sektorer, således at den dybe tilbagegang gradvist kan afløses af begyndende vækst. I perioden 1994-98 anslås BNP at vokse med ca. 15 pct.

Stigningen i produktionen er imidlertid for beskedent til at genoprette balancen på arbejdsmarkedet. Beskæftigelsen vil fortsat falde, og selv om det antageligt vil blive fulgt af en løbende udvandring, er der ikke umiddelbart udsigt til, at arbejdsløsheden vil aftage nævneværdigt i de kommende år.

Den private efterspørgsel vil sandsynligvis være ret svag på kort sigt, men ventes herefter at vokse relativt stærkt.

Det private forbrug forventes at falde yderligere en smule i 1994. På kort sigt er forbrugsefterspørgslen trykket af en fortsat nedgang i husholdningernes disponible indkomster (næste år rammes en lang række arbejdsløse af hastigt faldende udbetalinger fra arbejdsløshedsforsikringen), det meget store formuetab på ejerboligmassen⁹ og den forventede udvandring. Det meget lave niveau for forbruget vurderes - trods lønnedgang og øget skattetryk - i en betydelig udstrækning at være et udtryk for en høj opsparingskvote. Dette forhold skønnes på læn-

⁸I tabelbilaget bringes en mere detaljeret præsentation af fremskrivningen.

⁹På Færøerne bor den helt overvejende del af befolkningen i ejerboliger.

gere sigt at give grundlag for en pæn forbrugsvækst. I fremskrivningen vokser det private forbrug ekskl. boligforbrug således med knap 10 pct. p.a. i årene 1996-98 (i løbende priser).

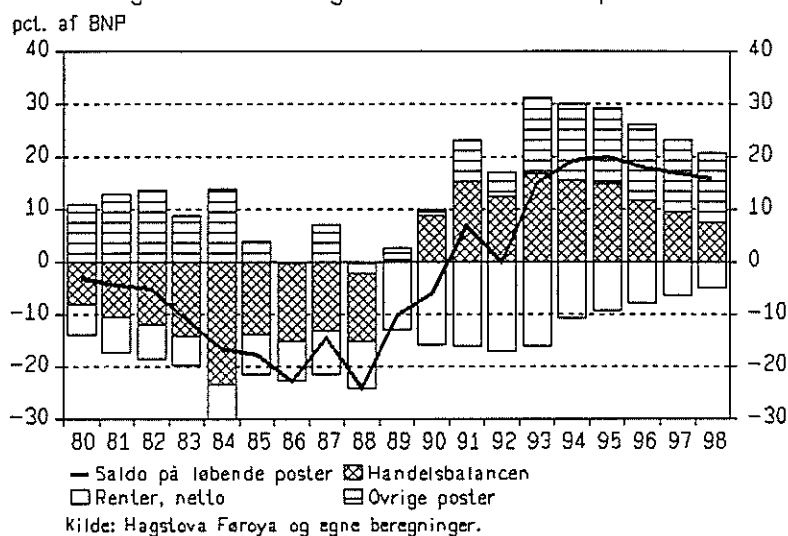
De private investeringer forbliver ligeledes meget lave næste år, men skønnes herefter at rette sig temmelig hurtigt uden dog tilnærmelsesvist at nå niveauet i 1980'erne. Baggrunden er primært en forventning om voksende investeringer i erhvervene (forældet kapitalapparat og forbedret rentabilitet). Boliginvesteringerne vil derimod efter alt at dømme blive beskedne i de kommende år. Det kraftige prisfald på parcelhuse er bl.a. et udtryk for, at boligmassen allerede i dag er overdimensioneret. Med den vedblivende udvandring er der ikke udsigt til, at der skulle blive ændret på dette forhold.

Efterspørgselsudviklingen indebærer, at importen generelt vokser hurtigere end eksporten. Hermed reduceres overskuddet på handelsbalancen fra ca. 800 mill.kr. i 1993 til ca. 400 mill.kr. i 1998.

Svækkelsen af handelsbalancen slår i fremskrivningen ikke igennem på betalingsbalancens løbende poster, som i hvert af årene 1994-98 udviser et overskud på 0,9-1 mia.kr. svarende til 15-20 pct. af BNP, jf. figur 2.1. Baggrunden herfor er, at der med det vedvarende store overskud sker en forholdsvis hurtig nedbringelse af udlandsgælden og således også af rentebetalingerne til udlandet.

Det skal her understreges, at betalingsbalanceskønnet må betragtes med ekstraordinær forsigtighed. En statistisk belysning af tjenesteposterne og en række af transfereringerne er yderst vanskelig, hvorfor der på dette område er særlig stor usikkerhed knyttet til 1993-tallene. Overskuddet på de løbende poster er dog i regneeksemplet så massivt, at der efter udvalgets opfattelse er grund til at forvente, at der over de kommende år vil ske en mærkbar nedbringelse af den færøske udlands-

Figur 2.1. Betalingsbalancens løbende poster.

gæld¹⁰.

2.3. Sammenfatning.

Det er udvalgets vurdering, at en stabilisering af produktionen og en nedbringelse af udlandsgælden vil være mulig i den kommende fem-årsperiode, såfremt den færøske økonomi undgår at blive udsat for nye udefrakommende negative stød.

Denne udvikling vil imidlertid efter al sandsynlighed være utilstrækkelig til at stoppe faldet i beskæftigelsen. Det færøske samfund må derfor indstille sig på såvel en fortsat høj arbejdsløshed som en vis udvandring i de kommende år. Sidstnævnte vil på kort sigt medvirke til at mindske ledigheden og dermed begrænse forsørger-

¹⁰I fremskrivningen sker det gennem en meget kraftig opbygning af private tilgodehavender over for udlandet samtidig med, at landkassens gæld til udlandet vokser sfa. de løbende underskud i landkassen, jf. beskrivelsen i kapitel 3. Disse to modsatrettede bevægelser er alene et resultat af, at det er forudsat, at landkassens låntagning udelukkende foregår via udlandet. Hvis denne alternativt skete via det færøske kapitalmarked, ville henholdsvis det private tilgodehavende/den offentlige gæld til udlandet reduceres tilsvarende.

byrden og på lidt længere sigt - når genopbyggede fiskebestande skaber grundlaget for en mere markant fremgang i produktionen - forøge mulighederne for at genskabe ligevægten på arbejdsmarkedet. En periodevis nettofracflytning kan således betragtes som en nødvendig del af tilpasningen i den færøske økonomi.

Med fremskrivningens beskedne vækst i produktion og indkomster er der ikke udsigt til, at underskuddet i landskassen kan bringes til ophør uden gennemførelsen af nye større tiltag. Endvidere vil den offentlige gæld fortsat være meget betydelig, selv hvis den kraftige nedbringelse af udlandsgælden opnås. Disse problemstillinger behandles mere indgående i kapitel 3.

KAPITEL 3. DEN OFFENTLIGE SEKTORS UNDERSKUDS- OG GÆLDSPROBLEMER.

3.1. Landskassen - den aktuelle situation og udsigterne for de kommende år.

1993.

Det færøske landsstyres seneste skøn fra august viser et underskud på landskassens drifts-og anlægsbudget (ekskl. kapitalindskud i diverse fonde) på 425 mill.kr. i 1993 (svarende til ca. 9 pct. af BNP). Af dette beløb udgør de 260 mill.kr. tab på garantier til fiskesektoren og det interkommunale renovationsselskab.

Hertil kommer landsstyrets kapitalindskud i Finansieringsfonden af 1992 til rekapitalisering af de færøske pengeinstitutter, der i august-skønnet forventes at blive 900 mill.kr. i 1993, samt indskud i Udviklingsfonden og Industrifonden på i alt 80 mill.kr. Sammen med drifts- og anlægsunderskuddet indebærer dette et finansieringsbehov for landskassen på 1,4 mia.kr.

Om drifts- og anlægsunderskuddet kan holdes inden for de 425 mill.kr. vil afhænge af den økonomiske udvikling i 2. halvår 1993.

Den kraftige tilbagegang i fiskeriet i år, jf. kapitel 1, har naturligvis en kraftig afsmittende virkning på resten af økonomien, herunder landskassens indtægter. Det er grund til at tro, at virkningen af de reducerede indtægter fra fiskeriet endnu ikke er slået fuldt igennem i de øvrige dele af økonomien.

I det reviderede budget er der regnet med et mindre fald i indkomstgrundlaget i 2. halvår i forhold til 1. halvår. Desuden er der - under henvisning til revisionen af loven om arbejdsløshedsforsikringen i april, som med virkning fra august medfører et gradvist fald i den udbetalte arbejdsløshedsunderstøttelse for mange ledige - indregnet en stigning i udgifterne under forsorgssyste-

met.

På denne baggrund har udvalget ikke belæg for at drage størrelsesordenen af det forventede drifts- og anlægsunderskud for 1993 i tvivl, om end det er udvalgets vurdering, at det kommer nærmere de 500 mill.kr.

I juni 1993 fik landsstyret tilført 440 mill.kr. i lån fra den danske stat¹¹. Dette beløb forhindrede landskassen i at løbe tør for likvide midler i løbet af sommeren. Det seneste likviditetsbudget fra landskassen viser, at der er tilstrækkelig likviditet til hele 1993, idet den likvide beholdning ved udgangen af året dog vil være beskednen.

1994.

Det færøske finanslovforslag for 1994 blev fremlagt den 31. august 1993. Det viser et budgetteret drifts- og anlægsunderskud på 248 mill.kr. Størstedelen af forbedringen i forhold til 1993 skyldes, at tabene på landsstyre-garantier budgetteres til 55 mill.kr. mod som nævnt 260 mill.kr. i 1993. Efter udvalgets vurdering kan det dog ikke afvises, at tabene i 1994 bliver større end budgetteret.

I forslaget er der forudset en vækst i driftsudgifterne til socialvæsenet m.v. sammenlignet med august-skønnet for 1993 på 15 mill.kr. I lyset af, at mange arbejdsløse i 1994 p.g.a. den hastige reduktion i de udbetalte dagpenge vil blive berettigede til supplerende forsorgsydelser eller fuldstændigt vil blive henvist til forsorgssystemet, forekommer udgiftsposten at være kraftigt undervurderet.

Nettorenteudgifterne er budgetteret at vokse fra

¹¹Lånerammen var i alt 1 mia.kr., hvoraf de 560 mill.kr. på forhånd blev afsat til rekapitalisering af bankerne, såfremt behov herfor måtte opstå.

Efter nye store hensættelser i halvårsregnskaberne blev det i august besluttet at tilføre Føroya Banki og Sjóvinnubankin ny ansvarlig kapital på 550 mill.kr.

308 mill.kr. i 1993 til 347 mill.kr. i 1994. Under indtryk af landsstyrets store lånoptagelse gennem 1993 synes stigningen for beskeden (om end det naturligvis konkret afhænger af renteterminernes placering, som udvalget ikke har haft kendskab til).

På de øvrige udgiftsområder er der generelt budgetteret med uændrede eller let stigende udgifter.

På indtægtssiden budgetteres med en stigning i indkomstskatteprovenu, som kan henføres til diskretionære ændringer i skattesatserne, samt stort set uændrede indtægter fra de indirekte skatter. Såfremt økonomien stabiliserer sig i 1994, som det er skønnet i udvalgets fremskrivning, jf. kapitel 2, er skatteprovenuer af denne størrelse næppe urealistiske.

Det budgetterede underskud for 1994 må således vurderes at være et klart minimumsskøn, der meget let kan vise sig at blive 100-200 mill.kr. højere. Som grundlag for det videre arbejde har udvalget taget udgangspunkt i et forventet underskud på godt 400 mill.kr. i 1994 (8 pct. af BNP)¹².

På denne baggrund kan likviditetsbehovet i 1994 opgøres til i alt 2,35 mia.kr.¹³ Afdrag på udenlandske lån (herunder danske), som er omfattet af rammeaftalen mellem regeringen og det færøske landsstyre fra maj 1993 og derfor om nødvendigt vil blive refinansieret af den danske stat, udgør 1,8 mia.kr. De resterende 500-600 mill.kr. vil der ligeledes skulle findes finansiering for, i den udstrækning der ikke gennemføres tilsvarende finanspolitiske

¹²Underskuddet for drifts- og anlægsbudgettet for 1994 på 416 mill.kr. i bilagstabel 5 inkluderer et udgiftsført kurstab på 50 mill.kr. på et JPY-lån (posteret under øvrige udgifter).

¹³Dette beløb inkluderer refinansiering af det i maj 1993 aftalte lån fra den danske stat på 1 mia.kr., der forfalder i januar 1994.

stramninger.

1995-1998.

Udvalget har på baggrund af fremskrivningen af den færøske økonomi for perioden 1995-1998, jf. kapitel 2, skønet over udviklingen i landskassens indtægter og udgifter (se evt. bilagstabel 5). Beregningerne har taget udgangspunkt i en fortsættelse af den økonomiske politik, der kommer til udtryk i finanslovforslaget for 1994.

Underskuddet på landskassens budget vurderes (med betydelig usikkerhed) at forblive næsten uændret frem til 1998 med et årligt underskud på 300-400 mill.kr. Den fortsatte gældsstiftelse indebærer en stigning i renteudgifterne, som sammen med en forventet relativ høj vækst i de sociale udgifter, trækker mod et voksende underskud. I modsat retning virker fremskrivningens gradvise opgang i produktion og efterspørgsel, som giver øgede skatteindtægter, samt den kraftige finansielle konsolidering i den private sektor, som reducerer de fradragsberettigede renteudgifter/øger de skattepligtige renteindtægter.

Der kan være grund til at understrege, at vedvarende underskud på drifts- og anlægsbudgettet indebærer, at der ikke vil kunne betales afdrag på landskassегælden.

3.2. Kravene til den økonomiske politik på Færøerne frem til 1998.

De senere års økonomiske udvikling på Færøerne har som nævnt været præget af en meget kraftig nedgang i den private aktivitet inden for stort set alle områder. Der er også blevet gennemført besparelser i den offentlige sektor i denne periode, men disse har langt fra været så omfattende som produktionsfaldet i den private sektor.

Udvalget har som udgangspunkt for sine overvejelser antaget, at det færøske landsstyre skal klare sig selv økonomisk, dog således at det årlige bloktilskud fra den danske stat, som det er udformet efter den 1. juli 1993,

forudsættes uændret. Derudover har udvalget taget udgangspunkt i de aftaler, der er blevet indgået mellem den danske regering og det færøske landsstyre, herunder aftalen fra maj 1993, hvorefter den danske stat påtager sig at refinansiere det færøske landsstyres udlandsgæld, efterhånden som den forfalder.

Den samlede landskassegæld vil ifølge udvalgets beregninger ultimo 1993 udgøre godt 5 mia.kr. (godt 100 pct. af BNP)¹⁴, hvoraf den helt overvejende del er finansieret i udlandet (inklusive Danmark). Hvis denne gæld tænkes finansieret som et 20-årigt serielån, vil dette medføre årlige afdrag på godt 250 mill.kr., svarende til, at der i 1994 skulle etableres et overskud på landskassens drifts- og anlægsbudget på ca. 5 pct. af BNP¹⁵.

Den meget betydelige gæld gør landskassen meget sårbar over for eksterne økonomiske påvirkninger (ikke mindst stigninger i det internationale renteniveau), hvilket kan vanskeliggøre en hensigtsmæssig tilrettelæggelse af den økonomiske politik på Færøerne.

En refinansiering af landskassens gæld i henhold til maj-aftalen betyder, at den danske stat ved udgangen af 1998 vil stå som kreditor for størstedelen af gælden.

Såfremt det i takt med en forbedring af fiskeriets indtjeningsforhold og den færøske økonomis tilbagevenden mod en ligevægtssituation skal blive muligt at refinansiere en større del af gælden på det private kapitalmarked, er det ifølge udvalgets vurdering nødvendigt, at det færøske landsstyre i de kommende år gennemfører tiltag, der kan overbevise de finansielle markeder om, at man er

¹⁴Dette tal inkluderer ikke fondes og andre offentlige institutioners gæld. Landskassen har garanteret for en del af denne.

¹⁵De løbende afdrag mindsker rentebyrden. Derved bliver det - alt andet lige - gradvist nemmere at tilvejebringe et overskud på drifts- og anlægsbudgettet svarende til det årlige afdrag.

indstillet på at overkomme problemerne.

Fortsatte underskud i landskassen i de kommende år vil antageligt skulle finansieres enten direkte via den danske statskasse eller ved udstedelse af obligationer med statsgaranti. En accept af betydelige underskud på den færøske finanslov vil således betyde en udvidelse af den danske stats økonomiske mellemværende med det færøske landstyre ud over rammerne i maj-aftalen¹⁶.

Landskassens gæld vil, hvis der ikke gennemføres nogen økonomisk-politiske foranstaltninger, ifølge udvalgets beregninger udgøre ca. 7 mia.kr. ved udgangen af 1998 (ca. 125 pct. af BNP) mod godt 5 mia.kr. ultimo 1993. En sådan fortsat opbygning af gæld vil efter udvalgets opfattelse indebære en væsentligt forøget risiko for, at denne gæld ikke vil kunne tilbagebetales og muligvis end ikke forrentes.

Den samlede landskassegæld har med andre ord nået en sådan størrelse, at det efter udvalgets opfattelse er helt afgørende, at landskassens galdsopbygning bringes til ophør hurtigst muligt.

Som nævnt vurderes underskuddet på landskassens drifts- og anlægsbudget at blive godt 400 mill.kr. i 1994. I den nuværende meget nedpressede økonomiske situation vil udvalget ikke anbefale gennemførelsen af finanspolitiske stramninger af et omfang, der sigter mod at eliminere underskuddet på ét år. Evnen til at tilpasse sig et lavere indkomstniveau er som følge af den økonomiske krise allerede under hårdt pres. De afledte virkninger ved at skulle skabe ligevægt i 1994 ville derfor kunne forstærke den nedadgående spiral, som det færøske samfund har oplevet i 1993, i unødigt stort omfang.

¹⁶Selv om det skulle være muligt at finansiere underskud via de internationale kapitalmarkeder, ville det ikke ændre problemstillingen. Med maj-aftalen har den danske regering reelt tilkendegivet et ansvar for, at landskassen ikke misligholder sin udlandsgæld.

I første række bør man fra det færøske landsstyres side begrænse yderligere låntagning for at undgå at øge gælden som pct. af BNP. Dette vil alt andet lige betyde, at rentebyrden som pct. af BNP også kan fastholdes uændret. På lidt længere sigt må der tilvejebringes et overskud på drifts- og anlægsbudgettet, således at en nedbringelse af gælden kan påbegyndes med henblik på at opnå et holdbart forhold mellem gæld og skatteindtægter.

På denne baggrund finder udvalget det helt nødvendigt, at der i løbet af en periode frem til og med finansåret 1996 gennemføres omlægninger af den økonomiske politik på Færøerne med henblik på at genskabe balance på det færøske landsstyres budget. Der tages udgangspunkt i, at der over tre år skal gennemføres finanspolitiske tiltag, således at den samlede stramning i 1996 er på i alt ca. 500 mill. kr.¹⁷

Det vil være af væsentlig betydning, at de finanspolitiske stramninger indrettes på en sådan måde, at de negative virkninger på den økonomiske aktivitet og dermed på beskæftigelsen begrænses mest muligt.

Med dette udgangspunkt har udvalget koncentreret en stor del af sine overvejelser om indførelsen af en ekstraordinær kriseskat med henblik på inddragelse af en del af de oparbejdede formuer på Færøerne, jf. afsnit 3.3. Det er udvalgets opfattelse, at højkonjunkturen, som kendetegnede Færøerne igennem det meste af 1980'erne, må have medført, at dele af befolkningen har opbygget betydelige formuer, som kun delvis er forsvundet under de senere års økonomiske krise.

Udvalget har desuden diskuteret mulighederne for at gen-

¹⁷Stramninger alene svarende til det i fremskrivningen beregnede underskud i 1996 på 350-400 mill.kr. vil som følge af tiltagenes afledte budgetvirkning være utilstrækkelige til at genskabe ligevægt.

nemføre besparelser på landskassens budget. Udvalget har især identificeret to områder, hvor der bør kunne gennemføres besparelser, jf. afsnit 3.4.

Herudover vil der ved en grundig gennemgang af de enkelte udgiftsområder, som kræver et indgående detailkendskab, være mulighed for at reducere udgifterne yderligere. Eventuelt kan man benytte sig af rammebesparelser, hvorefter implementeringen overlades til ressortmyndighederne.

Dele af udvalgets forslag vedrører offentligt finansierede ordninger og lovgivningsmæssige rammer, som det med henblik på at opnå en hensigtsmæssig incitamentstruktur under alle omstændigheder vil være fornuftigt at ændre. Udvalget lægger således både op til gennemførelse af tiltag, der kan karakteriseres som egentligt kriseorienterede, og tiltag, der er incitamentorienterede og dermed af mere permanent karakter.

3.3. Forslag til indtægtsforøgelser.

En ekstraordinær kriseskat.

Trods den økonomiske krise, under hvilken ikke mindst husejerne har oplevet et voldsomt fald i ejendomspriserne, er det udvalgets vurdering, at der fortsat må være dele af den færøske befolkning, der har relativt store formuer fx placeret som indlån i pengeinstitutterne.

Disse formuer er formentlig for store deles vedkommende oparbejdet i løbet af 1980'erne, hvor den økonomiske politik var indrettet efter at understøtte en uholdbar økonomisk udvikling. Regningen for denne vil i stor udstrækning skulle betales af efterfølgende generationer. Med henblik på at reducere dette meget store omfordelingsproblem mellem generationerne på Færøerne, finder udvalget det berettiget at gennemføre en midlertidig kriseskat, der forsøges indrettet med henblik på at ramme de grupper i befolkningen, der hovedsagelig "nød godt af" den økonomiske udvikling i 1980'erne.

En formuebaseret ekstraskat ville efter udvalgets opfattelse være en hensigtsmæssig måde at fordele byrderne på.

I forbindelse med den årlige skatteopgørelse skal de færøske skatteydere i princippet udarbejde en formueopgørelse, der medtager indeståender i pengeinstitutter, værdi af bolig(er) m.v. Denne formueopgørelse har hidtil ikke tjent noget reelt formål, hvorfor kvaliteten af de oplysninger, der eksisterer på nuværende tidspunkt, må vurderes at være meget dårlig. Dertil kommer, at der ikke er et offentligt vurderingssystem for ejerboliger på Færøerne. Værdien af boligmassen er således meget vanskelig at opgøre.

Da der imidlertid er et stort behov for at opnå et betydeligt provenu allerede i 1994, har udvalget overvejet indførelsen af en midlertidig personskat, der er uafhængig af den løbende indkomst (en art kopskat).

En sådan skat kunne eksempelvis baseres på objektive kriterier - specielt alder - for at gøre den så nem at administrere som mulig og samtidig forhindre "skatte-tænkning". Derudover vil alderskriteriet sandsynligvis i stor udstrækning gøre det muligt at ramme den gruppe, der har opbygget formue i løbet af 1980'erne. Skatten vil kunne gradueres i så mange niveauer, som måtte ønskes, men hensynet til enkeltheden taler for relativt få trin.

En kriseskat af denne karakter har desuden den fordel, at den ikke har de traditionelle skatters forvridende effekter på økonomien.

Endelig skal det fremhæves, at i den udstrækning skatten betales af likvide formuer, vil den antageligt kun have en begrænset negativ effekt på den økonomiske udvikling på Færøerne.

En mulig udformning kunne fx være at indføre en skat på 1.500 kr. for alle skatteydere over 19 år. For personer under uddannelse kunne "skatteskalaen" stoppe her, mens skatten for personer mellem 25 og 30 år kunne stige til 3.000 kr. For personer mellem 30 og 40 år kunne skatten

fastsættes til 5.000 kr. og for personer mellem 40 og 60 år til 10.000 kr. For personer over 60 år kunne skatten fastsættes til 5.000 kr.

Efter udvalgets opfattelse vil det dog være nødvendigt også at inddrage andre kriterier så som antallet af børn, antallet af boliger m.v., ligesom der bør være mulighed for helt eller delvist at friholde særlig udsatte grupper.

En alternativ mulighed, som udvalget ønsker at pege på, er at basere kriseskatten på den skattepligtige indkomst i 1980'erne. Herved sikres, at de personer, der i særlig grad profiterede af de gode tider, også kommer til at bære de største byrder under den nuværende økonomiske krise. Samtidig sikres, at de unge og ældre, der ikke havde fordelene i 1980'erne, friholdes eller belastes mindre.

Den mere konkrete udformning af den ekstraordinære skat må naturligvis underkastes en nøjere vurdering, herunder hvilket provenu en sådan skat skal indbringe. Udvalget mener, at det vil være rimeligt at stile mod et provenu i størrelsesorden 200 mill.kr. på årsbasis.

Udvalget skal understrege, at i det omfang indførelsen af kriseskatten afvises, vil det være nødvendigt at gennemføre mere traditionelle finanspolitiske stramninger, der vil have en større negativ effekt på den økonomiske aktivitet på Færøerne end den foreslåede kriseskat.

En ekstraordinær kriseskat bør være i kraft, indtil der er opbygget en effektiv skattemæssig vurdering af personlige formuer, herunder værdi af egen bolig samt indestående i pengeinstitutter m.v.

Det vil i denne forbindelse være nødvendigt at sikre, at også formuer placeret i udenlandske pengeinstitutter (herunder i første række danske) automatisk indberettes til de færøske skattemyndigheder.

Når en effektiv formuevurdering er opbygget, kan kriseskatten afløses af en egentlig formueskat samt beskatning af lejeværdi af egen bolig.

I denne sammenhæng vil udvalget understrege, at det under alle omstændigheder vil være hensigtsmæssigt at gennemføre en grundig og sikker formueregistrering i forbindelse med den årlige skatteopgørelse, idet en sådan formueregistrering også vil gøre det nemmere at undgå fejludbetalinger inden for det sociale system.

Ved en mere effektiv opgørelse af formuer på Færøerne vil det være nødvendigt på en mere systematisk måde at benytte p-tallet (svarende til det danske cpr-nummer) til registrering af den færøske befolknings økonomiske tilgodehavender/forpligtelser.

Beskatningen af renteindtægter/-udgifter.

Udvalget finder, at der med fordel kan gennemføres ændringer vedrørende rentebeskatningen.

Der er i de senere år gennemført en række stramninger på dette område, som har reduceret forskellen i beskatningen af henholdsvis renteindtægter og -udgifter¹⁸. Renteafdragsretten er blevet begrænset, således at kun renter af huslån, lån til uddannelse og øvrige lån optaget før den 18. januar 1991 kan fratrækkes og kun op til 60.000 kr. pr. person. Desuden er den skattemæssige værdi af rentefradraget blevet nedsat til 40 pct.

Beskatningen af renteindtægter er blevet hævet fra 9 pct. for et år siden til nu 22 pct.

I aftalen af februar 1993 med den danske regering forpligtede landsstyret sig til en gradvis afvikling af asymmetrien i rentebeskatningen. Den seneste forhøjelse

¹⁸Denne asymmetri gav anledning til en meget udbredt skattespekulation, hvor man udnyttede kombinationen af meget lav beskatning af renteindtægter og en relativt høj fradragsværdi af renteudgifter til at opnå en risikofri gevinst.

af skattesatsen for renteindtægter i maj 1993 fra 18 til 22 pct. skal ses som en konsekvens heraf.

Det er udvalgets opfattelse, at en fortsat harmonisering af beskatningsreglerne for renteindtægter og -udgifter bør gennemføres. Det anbefales ikke alene af provenumæssige årsager, men også fordi det vil mindske skattetankningen i forbindelse med formueplaceringer.

I den nuværende situation, med det stærkt trykkede ejerboligmarked, vil det mest hensigtsmæssige være at øge beskatningen af renteindtægter fra de nuværende 22 pct. til 40 pct. Det kunne eksempelvis ske ved en stigning på 6 pct.point om året i de kommende tre år. En sådan stramning vil ved det nuværende niveau for den private sektors renteindtægter kunne give et merprovenu på godt 20 mill. kr. i 1994 stigende til 65 mill.kr. i 1996. Dette er dog sandsynligvis et underkantskøn som følge af den forventede finansielle konsolidering i husholdninger og virksomheder i de kommende år, jf. fremskrivningen i kapitel 2.

3.4. Forslag til besparelser.

Indtægtsgarantiordningen for fiskere.

Udvalget finder det oplagt at revidere den nuværende indtægtsgarantiordning for fiskere med henblik på at opnå besparelser.

Indtægtsgarantiordningen for fiskere er - sagt lidt forenklet - differentieret i forhold til, om det drejer sig om fiskeri uden for eller inden for de færøske farvande.

For fiskeri uden for de færøske farvande gælder som hovedregel, at fiskeren er sikret en indkomst på mindst 613 kr. pr. døgn under fiskeri (svarende til ca. 18.400 kr. pr. måned). Indtægtssikringen omfatter en mindsteløn på 424 kr. pr. døgn samt en dagstøtte på 189 kr. pr. døgn.

Mindsteindtægten for mandskab, der driver fiskeri i færøske farvande, er 479 kr. pr. dag (svarende til ca.

14.400 kr. pr. måned). Kun for hjemmefiskere på fartøjer under 20 brt. er udbetalingen af mindstelønnen afhængig af indkomsten i de tre måneder, der ligger forud for den måned, hvor der ydes støtte (indkomsten må ikke overstige 12.725 kr. pr. måned).

De samlede udgifter for landskassen som følge af indtægtsstøtteordningen for fiskere i perioden 1987-1994 fremgår af tabel 3.1.

Tabel 3.1. Landskassens udgifter til indtægtsgarantiordningen for fiskere.

	1987	1989	1990	1991	1992	1993 (august- skøn)	1994 (finanslov- forslag)
	- mill.kr. -						
Mindsteløn . . .	9,4	14,1	12,8	11,1	20,9		
Dagstøtte	1,0	24,0	23,2	24,1	33,3		
Mindsteindtægt .	10,7	6,7	16,0	23,1	19,7		
Sygetillæg ¹⁾ . . .	4,6	4,8	6,2	6,6	6,4		
Ferieløn ²⁾	5,6	8,7	7,9	7,4	7,3		
I alt	31,3	58,3	66,2	72,3	87,6	87,0	87,0

- 1) Sygetillæg ydes fiskere som p.g.a. sygdom eller skade under fiskeri bliver erklæret uarbejdsdygtige. Sygetillægget er det samme som mindstelønnen, dvs. 12.725 kr., og ydes i op til 3 måneder.
- 2) Der betales ferieløn af mindsteløn og dagstøtte, men ikke af mindsteindtægt.

Ordningen må betragtes som en del af sociallovgivningen og fremgår da også af denne del af den færøske finanslov. Det samlede indtægtsniveau, som ordningen garanterer fiskere, er imidlertid betydeligt over den maksimale dagpengesats for arbejdsløse på 404 kr. pr. dag (svarende til ca. 8.500 kr. pr. måned). Samtidig indeholder ordningen muligheden for, at rederne overvælter lønudgifter på landsstyret ved at aftale aflønningsordninger med de påmønstrede fiskere, der reducerer fiskernes fangstandel, uden at det har nogen indkomsteffekt for fiskerne.

Udvalget anbefaler, at indtægtsgarantiordningen revideres med henblik på en reduktion af de samlede støttesatser, så disse i højere grad bliver sammenlignelige med øvrige ydelser fra dagpenge- og forsorgssystemet.

Derudover bør revisionen medføre, at der for alle grupper af fiskere bliver taget hensyn til fiskerens indtægt i de 11 måneder, der går forud for den måned, hvor der søges om støtte.

Udvalget finder det dog rimeligt, at indtægtssikringen forbliver større end arbejdsløshedsunderstøttelsen, da indtægtssikringen kun gælder for personer, der er påmønstret et fartøj og dermed er i arbejde.

En revision af indtægtsstøtteordningen bør sikre en besparelse for landskassen på ikke under 50 mill.kr.

Vedligeholdelses- og anlægsudgifterne.

På vedligeholdelses- og anlægsbudgettet for 1994 figurerer udgifter på i alt 259,5 mill.kr., heraf alene 79,2 mill.kr. til anlægsinvesteringer inden for infrastrukturområdet. Dette repræsenterer en stigning på 12 pct. i forhold til 1993. Landsstyret har for så vidt angår anlægsinvesteringerne oplyst, at det drejer sig om færdiggørelse af påbegyndte projekter.

Baggrunden for denne udvidelse af vedligeholdelses- og anlægsbudgettet er angiveligt, at der er et forholdsvis stort beskæftigelsesindhold i denne del af budgettet. Dette er formentlig specielt udtalt for vedligeholdelsesarbejder.

Den voldsomme udbygning af infrastrukturen på Færøerne i 1980'erne er en del af baggrunden for den nuværende kraftige økonomiske krise på Færøerne. Det synes uhensigtsmæssigt at fortsætte udbygningen i det omfang, som landsstyret lægger op til i sit budgetforslag. Udvalget er af den opfattelse, at det vil være relevant at gennemføre besparelser på denne del af budgettet i størrelsesorden 50 mill.kr.

Andre besparelser.

I finanslovforslaget for 1994 er der afsat 30 mill.kr., der skal give landsstyret mulighed for at garantere for

en del af lånet til nye erhvervsprojekter. Det må vurderes, at særligt forsknings- og udviklingsprojekter inden for fiskeindustrien vil være relevante i denne sammenhæng.

Med den nyoprettede paraplyorganisation, Føroya Fiskavirkning, og den gennemførte gældssanering bør fiskeindustrien have opnået en sådan finansiell styrke, at den selv er i stand til at opnå den nødvendige finansiering.

Udvalget skal derfor foreslå, at de 30 mill.kr. spares væk.

Herudover vil det efter udvalgets opfattelse være muligt at gennemføre besparelser på øvrige dele af landskassens budget. Den aftagende befolkning vil i sig selv mindske efterspørgslen efter offentlig service på en række områder, men det færøske samfund må samtidig indstille sig på en generel reduktion i serviceniveauet i den offentlige sektor.

En mulighed kunne eventuelt være at gennemføre rammebesparelser efter "grønthøstermetoden", hvorefter hvert hovedbudgetområde beskæres med en vis andel, fx 5 pct. Den konkrete udmøntning af besparelserne overlades efterfølgende til ressortmyndighederne.

Hvert procentpoints reduktion af landsstyrets udgifter, ud over forfaldne garantier og renteudgifter, vil betyde en besparelse på ca. 20 mill.kr.

Fastholdelse af den "midlertidige" lønnedgang fra 1993.

Det fremlagte finanslovsforslag for 1994 forudsætter, at den i princippet midlertidige lønnedgang, der i begyndelsen af 1993 blev gennemført for størstedelen af grupperne på det offentlige arbejdsmarked, videreføres.

Udvalget ønsker at fremhæve, at det er af central betydning, at denne forudsætning også opfyldes. Et af de største problemer for den færøske økonomi er den manglende rentabilitet (konkurrenceevne). I denne situation vil det være en afgørende fejltagelse ikke - som et minimum -

at fastholde den reduktion i lønnen, der fandt sted i 1993.

3.5. Sammenfatning.

Udvalgets forslag til etablering af ligevægt på den færøske finanslov er sammenfattet i tabel 3.2.

Tabel 3.2. Mulige tiltag til etablering af ligevægt på finansloven.

	1994	1995	1996
	- mill.kr. -		
Ekstraordinær kriseskat/formueskat	100	150	200
Afvikling af asymmetrien i rentebeskatningen	20	45	65
Indtægtsgarantiordningen for fiskere	50	50	50
Vedligeholdelses- og anlægsbudgettet	50	50	50
Erhvervsgarantiordning	30	30	30
Andre offentlige besparelser	0	50	100
I alt	250	375	495

3.6. Kommunernes økonomiske situation.

Den samlede gæld for de færøske kommuner udgjorde ved udgangen af 1992 ca. 1,7 mia.kr. (svarende til godt 3 års skatteindtægter). Hertil kommer garantier for lån i interkommunale selskaber, fritidsorganisationer m.v., der bringer den samlede gæld inklusiv garantiforpligtigelser op på ca. 2,5 mia.kr.

Der er dog betydelige forskelle mellem kommunerne. Visse kommuner har en gæld på mere end 50.000 kr. pr. indbygger, mens andre kun har en beskednen eller slet ingen gæld.

Den stærke tilbagegang i den færøske økonomi har ramt en række af de mest forgældede kommuner særdeles hårdt, og flere af dem har allerede i dag store problemer med at klare deres forpligtelser.

Den store variation i omfanget af de enkelte kommuners problemer medfører væsentlige forskelle i de kommunale skatteprocenter. Hidtil har dette ikke slået fuldt igennem for befolkningen, idet der i dag er et loft for den samlede skatteprocent til kommune og landsstyre.

Hvis skatteløftet ophæves, vil det forstærke de økonomiske incitamentet for befolkningen til at flytte fra høj-skat kommunerne og dermed underminere indkomstgrundlaget yderligere. Det vil meget hurtigt kunne blive umuligt for disse kommuner at betale renter og afdrag på gælden.

De færøske pengeinstitutter og forsikringsselskaber har store udlån til den kommunale sektor. Hvis det viser sig vanskeligt for den kommunale sektor at svare sine forpligtelser, kan disse institutter blive tvunget til at hensætte midler til dækning af visse dele af deres engagementer i kommunerne, hvilket vil forringe deres solvens.

Udvalget har ikke haft mulighed for at foretage en mere dybdegående analyse af de færøske kommuners økonomi. Det er imidlertid udvalgets opfattelse, at kommuneproblemerne primært bør søges afhjulpet ved en kombination af sammenlægning af kommuner, etablering af en form for udligningsordning mellem kommunerne og gennemførelse af solidarisk hæftelse for de skyldige beløb.

Så vidt udvalget kan vurdere, kan det - givet at yderligere sammenbrud i den færøske økonomi undgås - således ikke afvises, at det samlede indtægtsgrundlag i kommunerne er tilstrækkeligt til, at der vil kunne sikres en servicering af den samlede kommunale gæld på Færøerne.

En konkret mulighed, som udvalget ønsker at pege på, er at sammenlægge kommunerne i enheder svarende til de nuværende valgkredse. Det vil indebære en reduktion i antallet af kommuner fra 50 til syv. I en overgangsperiode vil man inden for den enkelte sammenlagte kommune kunne operere med differentierede skattesatser for at sikre, at beboerne i de p.t. mest gældsplagede kommuner også kommer til at bære den største del af de kommende års skattebyrde. For at hindre skattebetingede flytninger kunne dette suppleres med en ordning, hvorefter kommuneskatten udmå-

les efter den enkelte borgers bopæl i 1991.

I tilknytning hertil kunne der blive oprettet en udligningsordning, således at kommuner med et højt indkomstgrundlag afleverer en del af deres skatteprovenu til mindre velstillede kommuner. I dag er særlig Thorshavn som samfundets hovedby begunstiget med mange af de væsentligste økonomiske enheder, som sikrer et stort og relativt stabilt skattegrundlag.

Endelig kunne de syv nye kommuner blive pålagt at hæfte solidarisk for hinanden.

En sådan omstrukturering og gensidig hæftelse vil forbedre kreditorernes sikkerhed for den samlede lånemasse, hvorved en accept af en refinansiering, der vil kunne nedbringe den nuværende meget store rentebyrde, skulle blive nemmere. Samtidig vil en refinansiering åbne mulighed for at forlænge afdragsperioden.

Med henblik på at opnå en mere hensigtsmæssig tilrettelæggelse af den økonomiske udvikling i kommunerne i fremtiden skal udvalget anbefale, at der på længere sigt gennemføres en lovgivning omkring kommunerne, som indebærer begrænsninger på muligheden for at optage lån (i lighed med den eksisterende lovgivning i Danmark).

3.7. Arbejdsløshedsforsikringen.

Den færøske arbejdsløshedsforsikring blev etableret ved lov af april 1992 og påbegyndte udbetalingerne i august 1992. Ordningen er ikke integreret i de offentlige budgetter, men alene baseret på bidrag fra arbejdsmarkedets parter, der på nuværende tidspunkt er på 2,75 pct. af lønnen fra både arbejdstager og -giver. Derudover er det på midlertidig basis besluttet at overføre ATP-bidragene på 0,5 pct. af lønnen fra både arbejdstager og -giver til arbejdsløshedsforsikringen (denne ordning ophører den 1. april 1994).

P.g.a. den kraftigt stigende arbejdsløshed omkring års-

skiftet 1992/1993 fik arbejdsløshedsforsikringen alvorlige økonomiske problemer i begyndelsen af 1993.

Ved at overføre betydelige beløb fra ATP-fonden og fra Feriefonden (i form af ikke-udbetalte feriepenge) og forhøje bidragene til det nuværende niveau blev likviditetsproblemerne afhjulpet, og ordningen undgik at måtte standse udbetalingerne i løbet af sommeren.

Yderligere blev der med virkning fra august 1993 iværksat et nyt beregningssystem for arbejdsløshedsdagpenge, således at dagpengebeløbet udgør 67 pct. af lønnen i de forudgående 12 måneder, dog maksimalt 404 kr. pr. dag. Dette system indebærer, at en arbejdsløs meget hurtigt vil opleve, at udbetalingerne falder under dagpenge-loftet på ca. 8.500 kr. pr. måned. Der udbetales maksimalt dagpenge i to år, hvorefter den arbejdsløse vil være henvist til forsorgssystemet. Der udbetales kun supplerende arbejdsløshedsunderstøttelse til de ansatte ved filetfabrikkerne.

Det reviderede beregningsgrundlag indebærer, at arbejdsløshedsforsikringens økonomi - ud over naturligvis at være afhængig af den absolutte størrelse af arbejdsløsheden - er meget afhængig af cirkulationen i gruppen af arbejdsløse.

Hvis den nuværende arbejdsløshedsprocent (ca. 20 pct.) ikke ændres nævneværdigt, og udskiftningen i personkredsen bliver beskeden, er det muligt at arbejdsløshedsforsikringen vil kunne klare sig i 1994 med det nuværende indtægtsgrundlag. Beregninger viser, at med uændret personkreds for de arbejdsløse fra august 1993 til udgangen af 1994 vil udbetalingerne fra ordningen (ekskl. udbetaling af supplerende arbejdsløshedsunderstøttelse for personer, der er ansat på filetfabrikkerne¹⁹) blive på i alt ca. 124 mill.kr. i 1994. Med anslåede lønudbetalinger i 1994 på 3,1 mia.kr. vil der i alt blive indbetalt

¹⁹Disse udbetalinger udgjorde 31 mill.kr. i perioden 1. august 1992 til 31. juli 1993.

ca. 200 mill.kr. til arbejdsløshedsordningen, givet at ATP-bidragene fortsat overføres efter den 1. april 1994.

Den største del af ordningens udbetalinger falder imidlertid i begyndelsen af 1994, hvor der vil være et månedligt underskud i ordningen. Det vil nemt kunne medføre en anstrengt likviditetssituation i starten af 1994, også ved en stort set uændret personkreds.

Udvalget anbefaler, at den midlertidige ordning, hvor ATP-bidrag indbetales til arbejdsløshedsforsikringen, fortsættes, så længe ordningens økonomiske situation er så vanskelig, som tilfældet er nu.

Derudover er det udvalgets opfattelse, at man fra landstyrets side må være parat til at have bidragsprocenten til ordningen, såfremt den på ny får økonomiske problemer. P.g.a. den trængte situation for det færøske erhvervsliv vil det være hensigtsmæssigt alene at have bidragsprocenten for arbejdstagersiden. En stigning på ét procentpoint i bidrag vil betyde ekstraindtægter for ordningen på ca. 30 mill.kr.

Med mindre arbejdsløsheden vokser kraftigt, vil en eventuel forhøjelse af bidragsprocenten - som følge af den hurtige aftrapning af den udbetalte understøttelse - formentlig kun skulle virke en kortere periode. Belastningen af lønmodtagerne og samfundsøkonomien vil derfor være begrænset.

En alternativ/supplerende løsning, som udvalget vil pege på, er at skærpe adgangen til at opnå supplerende dagpenge for ansatte i fiskeindustrien. Arbejde på filetfabrikkerne er helt afhængig af råvaretilførslerne og har traditionelt altid været præget af kortere og længere "døde" perioder, der blev afløst af intense, højaktive perioder. Før oprettelsen af arbejdsløshedsforsikringen kunne de ansatte ikke opnå hjælp i ledighedsperioder, bl.a. fordi deres forudgående indkomst var for høj til at kunne få forsorgshjælp. Det er der ændret på i dag med denne gruppe.

pes adgang til supplerende dagpenge.

Omstruktureringen af fiskeindustrien vil betyde færre, men til gengæld mere stabilt producerende fabrikker. De ansatte vil derfor ikke i samme omfang som tidligere opleve ledighedsperioder. Uanset at udbetalingerne til supplerende dagpenge herved må forventes reduceret, forekommer det ikke rimeligt, at denne gruppe skal vedblive med at have et privilegium, som ingen andre grupper på arbejdsmarkedet har.

Endelig kunne det overvejes at tilpasse regelsættet for udbetaling af arbejdsløshedsunderstøttelse til reglerne for de almindelige forsorgsydelser. Fx kunne maksimumssatsen for dagpenge til hjemmeboende børn reduceres til det halve af den almindelige dagpengesats. Udvalget kan ikke bedømme, hvor store besparelser gennemførelsen af en sådan ordning vil betyde for arbejdsløshedsordningen.

KAPITEL 4. ERHVERVSPOLITIKKEN OG MULIGHEDEN FOR UDVIKLING AF ANDRE ERHVERV.

4.1. Fiskerierhvervet.

Den færøske erhvervsstruktur er uhyre ensidig, idet al økonomisk aktivitet er meget afhængig af udviklingen i fiskeriet. Vareeksporten (ekskl. skibe) består næsten udelukkende af fiskeprodukter (knap 99 pct. i 1992), og fiskerierhvervet (inklusiv forarbejdningsindustrien) har i den forløbne del af 1990'erne bidraget med omkring 1/4 af den samlede bruttofaktorindkomst.

På den baggrund er det uundgåeligt, at den færøske økonomi vil være præget af større udsving end andre mere diversificerede økonomier.

Fiskerierhvervets altafgørende betydning for færøsk økonomi giver dog anledning til at overveje, om der i relation til fiskeriet kan peges på erhvervspolitiske initiativer, der kan medvirke til en stabilisering af den færøske økonomi, herunder beskæftigelse, eksport og de offentlige budgetter.

Fangstregulering.

Udvalget har i vurderingen af færøsk økonomi taget udgangspunkt i Strukturudvalgets rapport. Rapportens anbefalinger er et brud på tidligere fiskeriregulering, idet der anbefales indførelse af individuelle, omsættelige kvoter.

Dette nye reguleringssystem indebærer - ud over at sikre genopbygningen af bestandene - en række potentielle gevinster. Interessen for udnyttelse af alternative ikke-kvoterede arter vil vokse, ligesom interessen for kvalitetsforbedringer vil blive forøget. Det vil forbedre fiskeflådens økonomi og kan samtidigt øge mængden og kvaliteten af råvarer til industrien.

Det er udvalgets opfattelse, at det er centralt for fiskeriets udvikling, at Strukturudvalgets forslag føl-

ges.

Fiskeindustrien.

Det er centralt for den færøske økonomi, at forarbejdningsindustrien, der er den vigtigste landbaserede industri, er velfungerende og konkurrencedygtig. Det er en forudsætning for, at fiskeflåden kan opnå gode priser, og for at fabrikkerne kan få den størst mulige råvaretilgang (herunder import af uforarbejdet fisk).

En velorganiseret forarbejdningsindustri er samtidig påkrævet, hvis den nødvendige forsknings- og udviklingsindsats skal blive gennemført, således at værditilvæksten kan forøges, og at produktionen kan udvides med bl.a. alternative arter.

Den igangværende reorganisering af fiskeindustrien indebærer efter udvalgets opfattelse en helt nødvendig rationalisering, som er en forudsætning for genopretningen af den færøske økonomi.

Offentlige budgetter og fiskeriets vilkår.

En stabilisering af fiskeriets indtjeningsforhold vil forøge skattegrundlaget og dermed forbedre de offentlige budgetter. Dette må anses for at ville ske i løbet af de nærmeste år som en konsekvens af den nye fiskeripolitik og en forbedring af verdensmarkedet for fisk og fiskeprodukter.

Ved slutningen af 5-års perioden for genopbygningen af fiskebestandene i færøsk farvand, jf. Strukturudvalgets rapport, er der udsigt til en væsentlig forbedring i flådens økonomi og mandskabets aflønning. Udvalget vil gøre opmærksom på, at denne forbedring er en direkte konsekvens af, at fiskerne i forbindelse med indførelse af det nye reguleringssystem tildeles ejendomsretten over resourcerne.

Det vil derfor være naturligt, at landsstyret opnår mulighed for en direkte beskatning af denne gevinst (resourcerente), således at den umiddelbart kommer hele det

færøske samfund - og ikke blot en begrænset befolkningsgruppe - til gode. Denne adgang bør efter udvalgets opfattelse allerede nu indføres i lovgivningen vedrørende det nye reguleringssystem. Det bør af lovgivningen fremgå, at betaling for kvoten (eller evt. anden beskatningsform) først gennemføres i forbindelse med den kvoteudvidelse, der forventes at komme, når bestandene har opnået et langsigtet niveau. På det tidspunkt bør alle kvoterede bestande indgå i betalingsordningen. Dog bør der være mulighed for at indføre betaling for kvoter, hvis der kommer store prisstigninger på fisk inden revisionen af lovgivningen.

En betaling for at fiske svarer til, at der i forbindelse med en oliekoncession gives borerettigheder mod betaling. Betalingen bør afspejle den overnormale indtjening, der opnås ved at få tildelt fangst-/borerettigheder.

4.2 Alternative erhvervsmuligheder.

Den færøske økonomis følsomhed over for udviklingen i fiskebestande og -priser ville blive reduceret, såfremt det var muligt at udvikle nye betydelige eksporterhverv. Efter udvalgets vurdering er det imidlertid tvivlsomt, om det er muligt. Færøernes geografiske beliggenhed udgør i den forbindelse nok den væsentligste barriere, men dertil kommer det ganske høje omkostningsniveau.

Ved en umiddelbar betragtning er det vanskeligt at få øje andre alternativer end turisterhvervet samt - helt hypotetisk - olieudvinding.

Turisterhvervet.

Turismen spiller - især i sommermånederne - en ikke uvæsentlig rolle for den færøske økonomi. Det er vanskeligt at vurdere, om turismen i dag har nået sit fulde potentiale, eller om man gennem en større indsats fra færøsk side kunne tiltrække flere turister.

Det er usandsynligt, at turismen kan blive en indtægtskilde for den færøske økonomi på linje med fiskeri-

et. Såfremt der måtte vise sig nye ekspansionsmuligheder, må en udbygning af erhvervet under alle omstændigheder ske uden offentlig intervention, men alene på markedsmæssige vilkår.

Olieudvinding.

Udvalget har ikke i særlig stort omfang beskæftiget sig med mulighederne for etablering af en olieindustri på Færøerne, da de potentielle muligheder ifølge udvalgets oplysninger først vil vise sig et stykke efter år 2000 og dermed ud over den horisont, som udvalget generelt har beskæftiget sig med.

Det er endnu usikkert, om der overhovedet findes olie i den færøske undergrund²⁰, og om det i givet fald vil være rentabelt at igangsætte en produktion. De vanskelige forhold, hvorunder eventuelle boringer ifølge udvalgets kendskab skal finde sted, indebærer dog, at der med de nuværende lave verdensmarkedspriser på råolie ikke er grundlag for den store optimisme.

Udsigterne for olieindtægter er med andre ord i dag så løse og horisonten så lang, at dette aspekt efter udvalgets opfattelse ikke bør påvirke tilrettelæggelsen af den overordnede økonomiske politik i de kommende år.

²⁰Et betydeligt fund i det nærtliggende britiske område kunne dog tale for det.

TABELBILAG.

- Tabel 1. Lønudbetalingerne fordelt på erhverv.
- Tabel 2. Bruttofaktorindkomsten fordelt på erhverv.
- Tabel 3. Forsyningsbalance.
- Tabel 4. Udenrigshandel og betalingsbalance.
- Tabel 5. Landskassens indtægter og udgifter.
- Tabel 6. Befolkning og arbejdsmarked.
- Tabel 7. Priser.

Den skønsmæssige opstilling af et nationalregnskab for Færøerne i nedenstående tabeller er foretaget med udgangspunkt i Hagstova Føroyas foreløbige produktionsopgørelse for 1990.

Udvalget ønsker at takke medarbejdere på Hagstova Føroya og i Landsbanki Føroya for værdifuld bistand i forbindelse med udarbejdelsen af datamaterialet.

TABEL 1. LØNUDBETALINGERNE FORDELT PÅ ERHVERV (årets priser, mill.kr.).

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
FISKEERHVERV M.M.											
Landbrug	5	4	3	3	3						
Fiskeri	713	668	678	721	573						
Fiskeopdræt	61	67	70	74	69						
Hvalfangst	0	0	0	0	0						
Fiskeindustri	352	400	358	361	304						
Subtotal	1130	1139	1109	1159	949	693	728	740	689	715	737
INDUSTRI EKSKL. FISK											
Råstofudvinding	7	5	6	5	4						
Byggeri	350	337	258	196	165						
Energi- og vandforsyning	41	49	47	43	39						
Industriproduktion i øvrigt	165	166	148	135	133						
Subtotal	563	557	459	379	341	256	238	242	248	254	263
PRIVATE TJENESTEERHVERV											
Værfter og værksteder m.v.	157	136	121	115	103						
Handel og hoteldrift	508	533	477	409	386						
Søtransport	156	155	148	143	139						
Transport i øvrigt	76	72	57	53	53						
Post og telegraf	120	126	126	121	118						
Informationstjenester	142	150	131	114	101						
Husholdningstjenester	11	12	12	12	11						
Diverse	8	22	45	93	102						
Subtotal	1178	1207	1116	1060	1014	932	876	871	878	895	923
FINANSIERINGSVIRKSOMHED	178	212	222	230	241	236	215	210	210	210	210
OFFENTLIGE TJENESTER	1203	1316	1342	1314	1295	1178	1202	1226	1250	1275	1301
LØNUDBETALINGER i alt	4252	4431	4248	4141	3839	3296	3259	3289	3275	3349	3434

TABEL 2. BRUTTOFAKTORINDKOMSTEN FORDELT PÅ ERHVERV (årets priser, mill.kr.).

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
FISKEERHVERV M.M.											
Landbrug	65	64	63								
Fiskeri	870	815	827								
Fiskeopdræt	90	116	138								
Hvalfangst	20	16	12	10	20						
Fiskeindustri	505	574	514								
Subtotal	1550	1585	1554	1692	1303	951	1040	1105	1076	1135	1188
INDUSTRI EKSKL. FISK											
Råstofudvinding	8	7	11								
Byggeri	550	520	375								
Energi- og vandforsyning	161	195	174								
Industriproduktion i øvrigt	275	264	228								
Subtotal	994	986	788	650	585	439	410	420	435	450	470
PRIVATE TJENESTEERHVERV											
Værfter og værksteder m.v.	230	182	144								
Handel og hoteldrift	846	785	706								
Søtransport	189	187	183								
Transport i øvrigt	159	144	105								
Post og telegraf	175	170	157								
Informationstjenester	209	203	176								
Husholdningstjenester	14	15	15								
Subtotal	1822	1686	1486	1412	1350	1242	1200	1210	1220	1260	1300
FINANSIERINGSVIRKSOMHED	695	743	785	763	647	407	352	380	405	430	455
OFFENTLIGE TJENESTER	1213	1345	1409	1383	1363	1240	1265	1290	1316	1342	1369
BOLIGBENYTTELSE *)	515	579	626	663	677	685	688	691	698	721	745
IMPUTEREDE FINANSIELLE TJENESTER	-652	-719	-759	-754	-653	-425	-380	-390	-400	-420	-440
BFI i alt	6137	6205	5889	5808	5272	4539	4575	4707	4750	4918	5087
Indirekte skatter	1093	969	796	733	714	723	743	760	788	836	891
Subsidier	710	800	739	725	477	345	319	325	332	339	345
BNP	6520	6374	5946	5816	5509	4917	4999	5141	5206	5415	5633

*) Skøn baseret på en antagelse om, at værditilvæksten pr. indb. i boligbenyttelse er den samme på Færøerne som i Danmark.

TABEL 3. FORSYNINGSBALANCE (årets priser, mill.kr.).

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Privat forbrug	3455	3097	2872	2602	2612	2429	2446	2476	2596	2796	3034
- ekskl. boligforbrug	2760	2316	2028	1706	1698	1504	1517	1542	1654	1822	2028
Offentligt forbrug	1617	1793	1883	1844	1817	1654	1687	1720	1755	1790	1826
Private investeringer	1650	1110	533	410	320	115	110	200	280	365	415
Offentlige investeringer	1045	874	614	571	399	200	190	194	198	202	206
Lagerinvesteringer	110	0	0	0	0	-100	0	0	0	0	0
Indenlandsk efterspørgsel	7878	6874	5902	5427	5148	4297	4432	4590	4829	5152	5481
Vareeksport	2378	2561	2606	2812	2661	2176	2270	2309	2209	2251	2309
Vareimport	3221	2530	2084	1929	1983	1356	1493	1544	1605	1738	1887
Tjenestebal. (+ ureg. varehandel)	-515	-531	-479	-493	-317	-200	-210	-214	-227	-250	-270
Vare- og tjenestebalancen	-1358	-500	43	390	361	620	567	551	377	263	152
BNP	6520	6374	5946	5816	5509	4917	4999	5141	5206	5415	5633
Renter, netto	-599	-827	-943	-945	-946	-795	-537	-478	-410	-345	-272
Udbytter og lønninger m.v., netto	-440	-300	-210	-150	-130	-50	-50	-50	-50	-50	-50
Overførsel fra den danske stat	794	855	876	903	926	944	960	979	999	1019	1039
Andel af DNS overskud	49	21	0	34	31	16	25	25	25	25	25
Disponibel BNI	6324	6123	5668	5658	5389	5033	5398	5617	5770	6064	6375
Disp. BNI pr. indb., 1000 kr.	134	128	119	120	115	109	120	128	134	142	151

Anm.: Det private forbrug er bestemt residualt. Alle fejl i opgørelsen af tilgangssiden og de øvrige anvendelseskomponenter vil derfor blive opsamlet i det private forbrug, hvorfor der er ekstra stor usikkerhed knyttet til denne serie.

TABEL 4. UDENRIGSHANDEL OG BETALINGSBALANCE (årets priser, mill.kr.).

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Vareeksport ekskl. skibe	2097	2374	2341	2652	2423	2066	2150	2239	2139	2211	2269
Eksport af skibe	281	187	265	160	238	110	120	70	70	40	40
VAREEKSPORT i alt (fob)	2378	2561	2606	2812	2661	2176	2270	2309	2209	2251	2309
Import											
- af foder	93	113	133	142	138	90	120	100	80	80	80
- af div. til landbrug	17	17	14	17	15	13	15	15	15	16	16
- af fersk og frossen fisk	104	27	60	86	146	102	150	160	170	175	180
- til byggeri	413	329	212	173	186	108	102	105	110	117	126
- til produktion i øvrigt	556	520	368	378	384	288	300	300	300	320	345
- af brændsel m.v.	187	251	248	248	251	201	225	225	225	230	235
- af maskiner og udstyr	321	249	112	107	142	65	91	104	125	150	180
- af biler	156	104	33	35	37	9	20	25	30	40	50
- af øvrige forbrugsvarer	704	649	501	504	534	442	400	435	465	510	565
- af varer i.a.n.	103	119	198	187	75	38	50	55	55	60	60
VAREIMPORT ekskl. skibe	2656	2376	1879	1877	1909	1356	1473	1524	1575	1698	1837
Import af skibe	565	154	205	52	74	0	20	20	30	40	50
VAREIMPORT i alt (cif)	3221	2530	2084	1929	1983	1356	1493	1544	1605	1738	1887
HANDELSBALANCE	-843	31	522	883	678	820	777	765	604	513	422
Ikke-registreret varehandel	-258	-202	-167	-154	-13	0	0	0	0	0	0
TJENESTEBALANCE	-257	-329	-312	-339	-304	-200	-210	-214	-227	-250	-270
VARE- OG TJENESTEBALANCE	-1358	-500	43	390	361	620	567	551	377	263	152
Renter, netto	-599	-827	-943	-945	-946	-795	-537	-478	-410	-345	-272
Udbytter og lønninger m.v., netto	-440	-300	-210	-150	-130	-50	-50	-50	-50	-50	-50
Overførsel fra den danske stat	794	855	876	903	926	944	960	979	999	1019	1039
Andel af DNS overskud	49	21	0	34	31	16	25	25	25	25	25
Betalingsbalance-residual	-28	97	-124	171	-245	0	0	0	0	0	0
BETALINGSBALANCENS LØBENDE POSTER	-1582	-654	-358	403	-4	735	965	1027	941	912	894
- i pct. af BNP	-24	-10	-6	7	-0	15	19	20	18	17	16
NETTOGÆLD TIL UDLANDET, ult. året											
Landskassen inkl. fonde m.v.	1418	1852	2390	2855	3973	5201	5577	5998	6415	6796	7158
Kommunerne m.v.	1208	1312	1448	1409	1329	1229	1184	1134	1079	1019	954
Offentlig i alt	2626	3164	3838	4264	5302	6430	6761	7132	7494	7815	8112
Privat	5129	5121	4679	3940	2487	474	-822	-2221	-3523	-4756	-5948
I alt	7755	8285	8517	8204	7789	6904	5939	4912	3971	3059	2165
- i pct. af BNP	119	130	143	141	141	140	119	96	76	56	38
- pr. indb., 1000 kr.	163	173	180	173	166	152	134	113	93	72	51

TABEL 5. LANDSKASSENS INDTÆGTER OG UDGIFTER (årets priser, mill.kr.).

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
DRIFTSINDTÆGTER											
Indkomstskatter	1224	1154	1112	988	901	804	866	916	946	997	1046
Indirekte skatter	1130	1009	834	767	750	738	759	776	804	853	909
Tilskud fra den danske stat	683	730	752	771	796	807	810	826	843	860	877
Andel af NBs overskud	49	21	0	34	31	16	25	25	25	25	25
Øvrige indtægter	0	0	0	3	1	14	14	14	14	15	15
Driftsindtægter i alt	3086	2914	2698	2563	2478	2379	2473	2557	2632	2749	2872
DRIFTS- OG ANLÆGSUDGIFTER											
Administration	165	178	179	185	167	153	158	161	165	168	171
Sundhedsvæsen	366	426	359	361	377	355	368	376	383	391	399
Uddannelse og kultur	449	514	454	445	456	420	435	443	452	461	470
Socialvæsen m.v. *)	772	877	873	800	900	894	979	1050	1092	1136	1181
Fiskeri og søfart *)	482	589	580	539	201	131	135	138	141	143	146
Landbrug, handel og industri	94	96	74	83	159	101	103	105	107	109	111
Kommunikation	494	390	374	386	315	218	222	227	231	236	241
Renteudgifter, netto	-48	-35	52	130	160	308	372	374	403	442	481
Tab på garantier	204	268	112	167	192	260	55	50	20	20	10
Øvrige udgifter	44	40	83	38	12	14	62	13	13	13	13
Drifts- og anlægsudgifter i alt	3022	3343	3140	3135	2939	2854	2890	2937	3007	3120	3225
SALDO, drift og anlæg	64	-429	-442	-573	-462	-476	-416	-379	-375	-371	-353
- i pct. af BNP	1	-7	-7	-10	-8	-10	-8	-7	-7	-7	-6
KAPITALINDTÆGTER											
Bunden opsparing	0	95	0	0	-32	0	0	-32	-31	0	0
KAPITALUDGIFTER											
Indskud i fonde m.v.	0	0	0	0	300	980	0	0	0	0	0
Udlån, netto	200	185	80	65	16	70	10	10	10	10	10
SALDO, kapitalposter	-200	-90	80	-65	-348	-1050	-10	-42	-41	-10	-10
SALDO, total	-136	-518	-522	-637	-810	-1526	-426	-421	-416	-381	-363
- i pct. af BNP	-2	-8	-9	-11	-15	-31	-9	-8	-8	-7	-6

*) Fra 1992 er udgifter i forbindelse med indtægtsgarantiordningen for fiskere flyttet fra "Fiskeri og søfart" til "Socialvæsen m.v.".

TABEL 6. BEFOLKNING OG ARBEJDSMARKED (personer).

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
BEFOLKNING											
Befolkning, primo året	47012	47627	47823	47406	47287	46812	45512	44312	43462	42887	42487
Indvandring, netto	269	-367	-1013	-582	-870	-1700	-1500	-1100	-800	-600	-600
Fødselsoverskud	346	563	596	463	395	400	300	250	225	200	200
Befolkning, ult. året	47627	47823	47406	47287	46812	45512	44312	43462	42887	42487	42087
ARBEJDSMARKED, årsgns.											
Arbejdsløshed						4200	3815	3736	4029	4053	3998
- i pct. af arbejdsstyrken						19	18	18	20	20	20

TABEL 7. PRISER (indeks 1988=100).

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
UDENRIGSHANDEL											
Enhedsværdiindeks, eksport	100	99	100	110	108	100	102	104	106	108	111
- pct.vis årlig ændring	-3	-1	1	10	-2	-7	2	2	2	2	2
Enhedsværdiindeks, import	100	104	101	101	99	98	100	101	103	106	109
- pct.vis årlig ændring	1	4	-3	0	-1	-2	2	2	1	3	3
Bytteforhold	100	96	99	109	109	103	103	103	104	103	102
- pct.vis årlig ændring	-3	-4	4	10	-1	-5	0	0	0	-1	-1
PRIVAT FORBRUG											
Nettoprisindeks	100	107	112	116	116	113	113	115	116	119	122
- pct.vis årlig ændring	3	7	4	4	0	-3	0	1	1	2	3

